

הלכות מזוזה

שיעור

בית שער אכסדרה ומרפסת

הוצאת מכון הם חיינו

A project of
קהל חזון אלימלך

בעזרת החונן לאדם דעת
גרשון ישראל בן הרב מאיר יצחק סגל

הערות יתקבלו בשמחה נא לשלחם

Questions@heimchayeinu.org

שיעור זו מוקדש על ידי
המחבר
לכבוד אבי מורי לכבוד היכנסו לשנת זקנה

ואברהם בן דוד
לכבוד עלייתו לבר מצוה

אדר תשפ"ג

קונטרסים על נושאים אחרים של מכון הם חיינו

אפשר להשיג כאן

www.heimchayeinu.org

תוכן הענינים

בית שער אכסדרה ומרפסת

1	הסוגיא
1	יומא יא. – יא:
1	מנחות דף לג:
1	סוכה דף ח:
2	הראשונים
2	רש"י
2	פירוש בית שער אכסדרה ומרפסת
3	ישוב הסתירה שבין הברייתות
3	ישוב הסתירה שבין חיוב של שערי מדינות ועירוות, ובין הבית שער
6	הרי"ף
6	חיוב שערים וחיוב בית שער
6	חיוב שערים חיוב דאורייתא או דרבנן
8	ביאור חילוק הרי"ף בין פתוח לבית או לא
8	מהלך התוס' הרמב"ן והר"ן ברי"ף
10	מהלך המדכ"י ברי"ף
11	הבנת בעל המאור בשיטת הרי"ף
11	הבנת הריטב"א בשיטת הרי"ף
12	הרמב"ם
12	הלכות מזוזה פרק ו' הלכה ז' – ח'
13	חיוב שערים וחיוב בית שער – דין דאורייתא או דרבנן
15	ישוב הסתירה אם בית שער חייב או פטור
15	מהלך הערוך השולחן ברמב"ם ורי"ף
17	סיכום שיטת הרמב"ם
17	תוס'
18	התירוץ התם דאורייתא והכא מדרבנן
18	הבנת הר"ן בתוס'
19	הבנת הטור בתוס'
20	שיטת הערוך השולחן בכוננת הטור
21	הרא"ש
21	הפוסקים
21	שולחן ערוך יורה דעה סימן רפ"ו סעיף ז' – ט', וסעיף ט"ז
22	שיטת המחבר אם אין פתוח ישר לבית אבל מוליך לבית
23	שיטת הב"ב ב"ח ונושא כלים
23	שיטת הערוך השולחן

בית שער אכסדרה ומרפסת

הסוגיא

יומא י"א. – י"א:

י"א. תנו רבנן: בשערין, אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות, ואחד שערי מדינות, ואחד שערי עיירות, יש בהן חובת מצוה למקום. משום שנאמר וכתבתם על מזוזת ביתך ובשעריך. וכו'. והתניא, בשערין, אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות, ואחד שערי מדינות, ואחד שערי עיירות, וכו', חייבין במזוזה. יכול שאני מרבה אף י"א: בית שער אכסדרה ומרפסת, תלמוד לומר בית, מה בית מיוחד לדירה, יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה.

מנחות דף לג:

אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא, אכסדרה פטורה מן המזוזה, לפי שאין לה פצימין. הא יש לה פצימין, חייב, לחיזוק תקרה הוא דעבידי. הכי קאמר, אף על פי שיש לה פצימין, פטורה, שאין עשויין אלא לחיזוק לתקרה. אמר אבוי, חזינא להו לאיספלידי דבי מר דאית להו פצימי, ולית להו מזוזתא, קסבר לחיזוק תקרה הוא דעבידי. מיתיבי, בית שער, אכסדרה, ומרפסת חייבין במזוזה. באכסדרה דבי רב. אכסדרה דבי רב, כאינדרונא מעלייתא הוא. באכסדרה רומיתא.

אמר רחבה אמר רב יהודה, בי הרזיקי חייב בשתי מזוזות. מאי בי הרזיקי? אמר רב פפא סבא משמיה דרב, בית שער הפתוח לחצר, ובתים פתוחין לבית שער.

ת"ר, בית שער הפתוח לגינה ולקיטונית, רבי יוסי אומר, נידון כקיטונית, וחכ"א, נידון כבית שער. רב ושמואל דאמרי תרוייהו, מגינה לבית כולי עלמא לא פליגי דחייב, מאי טעמא, ביאה דבית היא. כי פליגי, מבית לגינה, מר סבר, קיטונית עיקר, ומר סבר, גינה עיקר. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, מבית לגינה דכולי עלמא לא פליגי דפטור, מאי טעמא, פיתחא דגינה הוא, כי פליגי, מגינה לבית. מר סבר, ביאה דבית הוא, ומר סבר, כולה לד. אדעתא דגינה הוא דעבידא. אבוי ורבא עבדי כרבה ורב יוסף, ורב אשי עביד כרב ושמואל, לחומרא. והילכתא כרב ושמואל, לחומרא.

סוכה דף ח:

אמר רבי לוי משום רבי מאיר, שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו, הפנימית אינה סוכה, וחייבת במזוזה, והחיצונה סוכה, ופטורה מן המזוזה. ואמאי, תהוי חיצונה כבית שער הפנימית, ותתחייב במזוזה. משום דלא קביע.

נמצא שיש סתירה בין הגמרות, שביומא הברייתא ממעטת בית שער אכסדרה ומרפסת משום שאינם מיוחדים לדירה, ובמנחות הברייתא אומרת שמקומות אלו חייבים במזוזה. וכן בסוכה סתמא דגמרא מקשה שתהוי סוכה החיצונה כבית שער לפנימית ותהיה חייבת במזוזה, אם כן סתמא דגמרא סוברת שבית שער חייב במזוזה.

ועוד שהברייתא הראשונה הנ"ל ביומא מרבה שערי מדינות ועיירות וחצירות ממילת בשערין, וכן הוא בברייתא השניה הנ"ל, ואילו באותו ברייתא השניה ממעטת בית שער ממזוזה מחמת שאינה מקום דירה, ומאי שנא שערי חצירות ועיירות מבית שער, שניהם אינם מקום דירה, ושניהם, שער, מאי שנא האי שער מהאי שער?

רש"י

פירוש בית שער אכסדרה ומרפסת

בית שער. בית קטן לפני שער החצר, והכל עושין אותו קפנדריא (רש"י ביומא): בית שער. בית קטן שעושין בצד שערי חצירות ויושב שם שומר הפתח (רש"י במנחות): בית שער, פירק"א, בלעז, שלפני הבית (רש"י בסוכה):

לכאורה משמעות רש"י ביומא, שהבית שער היא חדר קטן שעשו לפני פתח החצר, ודרך אותו חדר נכנסים לחצר, ומשם לבתים כדרך חצר. ומשמעות רש"י במנחות שהבית שער הוא חדר קטן שהיא מן הצד של החצר, ויושב שם שומר הפתח. ואין מבואר מדבריו במנחות שהבאים לחצר צריכים לעבור דרך אותו בית של השומר, אלא יכול להיות שהבית הוא רק מצד לחצר ושם יושב השומר ורואה העוברים ושבים מן החצר.

והגדולי הקדש סימן רפ"ו ס"ק ו' כבר דקדק בזה, שהביא שני דברי רש"י הנ"ל, וכתב עליהם ז"ל, ואפשר דהא והא איתא, עכ"ל. ונראה שכוונתו שאפשר לפרש כוונת רש"י במנחות שהשומר יושב בתוך הבית שער שלפני החצר, והכל עוברים דרך הבית שער לחצר, ובדרך זה השומר מפקח על הבאים והשבים. אמנם לכאורה אין זה משמעות רש"י כל כך, מדכתב במנחות שהבית שער בצד שערי חצירות, אם כן לכאורה המשמעות שאין הבית שער כנגד השער, עד שצריך לעבור דרכו לשער החצר, אלא מצד השער ושם יושב השומר ומפקח על הבאים והשבים מהשער שליידו.

ובסוכה לא כתב שום דבר על חצר, אלא שהוא מקום שלפני הבית. אלא שבא לפרש הגמרא שם שמקשה שתהוי החיצונה בית שער לפנימית, ומזה משמע שצריך לפרש כוונתו שעוברים דרך הבית שער לבית.

מרפסת. אלרו"ד, גזוזטרא, בצד חצר הבית, המשמשת מבוא לדירות באותה קומה, והוא ארוך לפני פתחי עליות הרבה, וכולן עולין דרך שם (רש"י ביומא): לכאורה כוונת רש"י שיש גזוזטרא שהיא למעלה בקומה שניה של החצר, והולכים על גזוזטרא זו כדי להגיע לבתים שבקומה שניה. וזה כוונת דבריו כשכתב, המשמשת מבוא לדירות באותה קומה, שמשמעותו שהגזוזטרא באותה קומה של הדירות. וכן המשך דבריו משמע הכי שכתב, שהוא ארוך לפני פתחי עליות הרבה, שגם כן משמע שהגזוזטרא הוא ארוך, ולכן הוא מעבר לכל הדירות שבקומה שניה. אם כן סוף דבריו כשכתב וכולן עולין דרך שם, הכוונה שעולין לתוך בתיהם שפתחיהם מול הגזוזטרא, וקורא כניסת הבית שבקומה שניה עליה. אבל אין כוונתו שעולין מהחצר שבקומת הקרקע לקומה שניה של החצר דרך המרפסת, כלומר שיש כמו בית שבתוכו סולם או מדרגות, ונכנסים לאותו בית ועולין לקומה שניה. שאף שסוף דבריו קצת משמע הכי, אבל כאמור ראשית דבריו אין משמעותם הכי.

אבל עדיין צריך לבאר תחילת דבריו כשכתב גזוזטרא בצד חצר הבית, אם כוונתו שיש חצר לפני הבתים שבקומה שניה, והולכים בגזוזטרא עד שמגיעים לחצר שלפני הבית הרצוי, ומשם הולכים דרך החצר אל פתח הבית. או שכוונתו שבצד הפנימי של החצר שבקומה של הקרקע, למעלה ממנה יש גזוזטרא שממנה הולכים לבית הרצוי, ופתח הבית פתוח לתוך גזוזטרא זו.

אכסדרה, פרוזדור שלפני בתים (רש"י ביומא): אכסדרה. שלשה דפנות סתומות בלא פתח והרביעית פתוחה לגמרי מתחת אבל למעלה יש דופן מעט המחזיק את הסכך: ההיא דקתני חייבת באכסדרא דבי רב. שיש לה ד' דפנות אלא שאין מגיעות לסכך: באכסדרא רומיתא. עשויה חלונות חלונות וקורין לויאי' (רש"י במנחות):

נמצא שיש כמה מיני אכסדראות, וממנחות משמע שסתם אכסדרא יש לה רק ג' דפנות. אבל לכאורה הפטור שאיתא ביומא שם משום שאינו בית דירה שייך גם אם היה לאכסדרה ד' דפנות, אם אמנם אין דרים שם, והיא רק עשויה למעבר לבית. אם כן לכאורה כוונת רש"י ביומא הוא לאכסדרה בת ד' דפנות, ועל זה פירש שהיא פרוזדור לבתים. ואולי פירש כך להשוות אכסדרה לבית שער ומרפסת שהיא גם כן מיני מעבר לתוך הבית.

ישוב הסתירה שבין הברייתות

רש"י במנחות שם, על הברייתא שאומרת בית שער אכסדרה ומרפסת חייבת במזוזה, כתב ז"ל, חייבת במזוזה – מדרבנן, קשיא לאביי (שאמר שאין אכסדרה בת ג' דפנות חייבת במזוזה), עכ"ל. ולכאורה לצורך ביאר הסוגיא במנחות לא היה צריך לפרש שהחיוב הוא רק מדרבנן, אלא נראה שבא לתרץ הסתירה שבין הברייתות, הברייתא שם כנגד הברייתא ביומא. ולכן פירש שהברייתא במנחות המחייבת, חייבה רק מדרבנן, והברייתא ביומא שפטרה, פטרה רק מדאורייתא, אבל לעולם מדרבנן חייב. וכמו כן פירש רש"י בסוכה שם, ז"ל, ותיהוי כבית שער הפנימית - דקיימא לן במנחות בהקומץ רבה דחייב במזוזה מדרבנן, עכ"ל. אבל ביומא לא פירש שום דבר לגבי הדין שהוא פטור, רק פירש מהו פירוש המקומות, כמובא לעיל. ותרוען זה לחלק בין דאורייתא לדרבנן, מובא בכל התוס' על הג' מקומות בש"ס הנ"ל. והתוס' מביאים תרוען זה בסתם בלי לפרש מי הוא בעל התירוען, אבל ברא"ש ובטור מובא התירוען בשם הר"י. והמרדכי סוף סימן תתקס"א, וכן הריטב"א ביומא, מביאים התירוען בשם רש"י, וכן הר"ן על הרי"ף בסוכה דף ד. סוף ד"ה ואיכא, מביא התירוען בשם התוס', אבל מסיים דבריו שכך נראין דברי רש"י.

על פי מה שנתבאר לעיל במה שפירוש רש"י לפרש מה הם בתים אלו, לכאורה יוצא ששיטת רש"י בתירוץ שחזק מדאורייתא, וחד מדרבנן, שפוטרו מדאורייתא, אף אם הבית שער מרפסת ואכסדרה פתוחים לבתים. וגם פוטרו בין אם פתוחים למקום שהוא בעצמו פטור, כגון פתוח לחצר (ובסמוך יתבאר עוד אם נחשב חצר מקום חיוב בפני עצמו או לא), והחצר פתוח לבית. ובין אם פתוחים ישר לבית, מכל מקום פטור מדאורייתא. שפירש כנ"ל בית שער ביומא, שהוא בית שער לחצר, וסתם חצר פתוח לבית. ופירש אכסדרה ביומא, שהוא פרוזדור לפני הבתים, ופטורו משום שאינו בית דירה כמו בית שער ומרפסת, אם כן כנ"ל לכאורה מדובר אף באכסדרה שיש לה ד' מחיצות, ואפילו הכי פטור מדאורייתא, ואף שפתוח מיד לבית. ולגבי מרפסת הארכנו לעיל לברר אם כוונת רש"י שהגזוזטרא פותחת מיד לבתים שבעליה, או שהיא פותחת לחצר שלפני הבתים.

ולכאורה קצת קשה לפי פירוש זה על הגמ' מנחות, ששם מפרש שחיוב המקומות האלו הוא מדרבנן, ושם מקשה מאכסדרה שהברייתא מחייבת במזוזה, על רב חסדא ואביי שאומרים שאכסדרה פטורה. ומתרץ הגמ' שהברייתא מדבר על אכסדרה דבי רב, שיש לה ד' דפנות אלא שאין מגעים הדפנות לסכך, ורב חסדא מדבר על אכסדרה של ג' דפנות. ועל זה מקשה הגמ' אכסדרה דבי רב, כאינדרונא מעלייתא היא, כלומר שאין זה חידוש שהיא חייבת, שהיא כמו חדר רגיל. ומאי קשיא ליה לגמ', כאן מדובר שאין דרים באכסדרה, אלא היא פרוזדור לפני הבתים, וזה גופא החידוש של הברייתא, שאף שהוא פטור מדאורייתא אבל חייבים מדרבנן. ויש לתרץ שכוונת הגמ' שכבר שמעינן חידוש זה מבית שער, ומה בא אכסדרה להוסיף, אם לא שיש לה רק ג' דפנות ופצימים, והחידוש שלא כסברת רב חסדא. אבל אם כן הוה לגמ' לשאול גם מה החידוש של מרפסת שלא שמענו מבית שער, וצ"ע.

ישוב הסתירה שבין חיוב של שערי מדינות ועיירות, ובין הבית שער

על פי מה שנתבאר שרש"י סובר שאף שדרך הבית שער אכסדרה ומרפסת נכנסים לבתים, מכל מקום פטורים מדאורייתא ממזוזה, צריך עיון מאי שנא הבית שער, מחיוב שערי מדינות ועיירות וחצרות, שדורשת הברייתא שחייבים במזוזה, מהפסוק בשעריך. לכאורה הבית שער לא גרע משער העיר שדרך שניהם נכנסים לבית, מאי שנא דהאי חייב והאי פטור.

והקושיא מוגדלת על פי מה שמשמע בירושלמי שחיוב בשעריך הוא מחמת שדרך השער נכנסים לבית. שהירושלמי ביומא דף ד; מביא המחלוקת שבין רבי יהודה ורבנן, אי השערים המולכים ללשכת פלהדרין (שבו היה דר הכהן גדול שבעה ימים שקודם יום כיפור) חייבים במזוזה או פטורים. רבנן סברי שחייבים ורבי יהודה סבר שהם פטורים. ומביא הירושלמי ברייתא ז"ל, בשעריך, אית תניי תני פרט לשערי הר הבית והעזרות, אית תניי תני לרבות. מ"ד פרט, ר' יהודה. מ"ד לרבות, רבנן, עכ"ל. על שיטת הרבנן מקשה הירושלמי ז"ל, יאות א"ר יהודה, מה טעמא דרבנן, בשעריך, וכי בית דירה הן? [ומתרצת הירושלמי] התיב ר' יוסי בי ר' בון, והתני בשעריך, לרבות שערי המדינה, וכי בית דירה הן? לא, שבהן הן נכנסין לבית דירה, והכא, שבהן היו נכנסין לבית דירה [דהיינו שנכנסים בהם ללשכת פלהדרין], עכ"ל. נמצא שהבנה זו שחיוב בשעריך הוא חיוב מחמת שדרך השער נכנסים לבתים. אם כן חזר הקושיא למה בית שער אינו חיוב מדאורייתא, מאי שנא חיוב שער העיר, שחיובו מחמת שדרך השער נכנסים לבית, הוא הדין דרך הבית שער נכנסים לבית.

ואפשר לומר שרק מצאנו חיוב מזוזה על שער אחד לכל מקום, דהיינו למדינה יש שער אחד, וכן לעיר וכן לחצר, וכן לבית. אבל שיהיה חיוב לשער תוך שער, למקום אחד לא. ואין כוונתי לומר שאם יש כמה שערים מסביב למקום אחד שרק אחד חייב, אלא כוונתי רק למעט שער תוך שער. ואם כן לבית יש כבר שער, דהיינו פתח הבית עצמו, ומנלן לחייב גם שער שני. ואם תאמר אם כן יתחייב שער החיצון של הבית שער, ולא שער הבית, מסתברא ששער העיקרי היא החייבת, דהיינו השער שממנו נכנסים למקום שעשו לו השער. ולכן לגבי בית, השער העיקרי היא שער של הבית עצמו, דהיינו פתחה שממנו נכנסים לבית. ואילו לגבי מדינה ועיר שער העיקרי היא השער הראשון שתוכה נכנסים למדינה או לעיר, אבל אם עשו שער שני לפניו ממנו, באמת פטור, שאין הוא העיקר.

או שיש לחלק בין שער שהוא הכרחי לשער שאין הכרחי, והוא כמעט כמו התירוץ הראשון. רק שאין החילוק תלוי בין שער אחד לשני שערים, אלא רק בין שער ההכרחי לאין הכרחי. ששערי מדינה יש לה צורך הכרחי, כדפירש רש"י עליו, שמדובר שיש הרים וערים סביב המדינה, וקשה ליכנס למדינה אם לא דרך השער, וכן נאמר כזה לגבי פתח העיר. וכן הוא בבית שער פתח הבית עצמו הוא השער ההכרחי, אבל בית שער שעשו לו אין הוא הכרחי.

עוד יש לומר שיתרץ כמו שתירץ התוס' ישנים על יומא שם, ז"ל, ואחד שערי מדינות. וא"ת ואמאי מחייבי בה, משום דנכנסין דרכו לבתים, והא פטרינן לקמיה בית שער אף על פי שנכנסין דרכו לבית. וי"ל, דעדיפי מבית שער, לפי שהוא דבר קטן, אבל אלו הוה להו כפתח חצירות, שהם גדולים, ונכנסים דרכם לבתים, עכ"ל. וכן הוא כמעט כלשון קושיא ותירוץ זה בתוס' הרא"ש שם. אלא שקשה לי לבאר כוונתם ומה הגדר שבין פתח קטן לגדול, ולכאורה משמעותם שאם לבית שער היה פתח גדול באמת היה חייב, והא סתמא קתני. ועוד קשה להבין סוף לשונם, שנראה שכותבים שני תנאים, חדא, שפתח חצירות הם גדולים, ועוד שדרכם נכנסים לבתים. ומה באו להוסיף בזה שדרכם נכנסים לבתים, הרי כמו כן הוא לגבי הבית שער, שדרכו נכנסים לבתים. ואילו לא היו אומרים שיש חילוק בין קטן לגדול, הייתי מפרש שכוונת ונכנסים דרכם לבתים, היינו שהם שערים עיקרים או הכריחים כנ"ל.

ושמא יש לפרש שעיקר כוונתם שזה שער שדרכו נכנסים לבתים, דהיינו כנ"ל שער עיקרי, ולכן הוסיפו לפרש שצריך שיהיה גם שער גדול, שזה מראה שהוא שער עיקרי, אבל שער קטן, אין זה שער עיקר. אבל עדיין צריך עיון שאם זה כוונתם לימא הכי ואין צורך לחילוק שבין גדול וקטן, אלא הכל לפי הענין.

וזה לשון הפרשה סדורה מזוזה פרק א' ס"ק כ"ה לפרש חילוק התוס' ישנים, וסברתם גם כן, דצריך שער חשוב, ואז מתחייב משום כניסה לבתים, אע"ג דאין בו בית דירה, עכ"ל. דהיינו שלעיל מיניה כתב לפרש שיטת תוס' והרא"ש לגבי חיוב חצר, ודבריהם יתבארו לקמן בע"ה, אבל מה

שצריך לכאן שביאר ששיטתם תלוי בזה שאף חיוב שער המוליך לבית כמו חצר, הוא לא רק משום שנעשה מעבר לבית, אלא שעל ידי זה משתייך לבית דירה עצמו, מאחר שהוא מוליכו לבית דירה. לזה אמר שמעין סברא זו אפשר גם לפרש את חילוק התוס' ישנים, שלא די בשער עיר, אלא צריך שער חשוב, שנוכל לראותו ככניסה לתוך בית דירה. אבל שער שאינו חשוב לא עושים לבית דירה.

אבל זה אי אפשר לתרץ, שיסבור רש"י כהריטב"א, שהריטב"א פירש שבאמת גם שער מדינות עיירות וחצרות, חיובם רק מדרבנן. ז"ל שם, יש בהם מצוה למקום - כלומר שחייבות במזוזה. ומיהו חיוב עיירות ומדינות וחצרות, אינם אלא מדרבנן, דאסמכוה רבנן אקראי, וכ"כ הרב [נ"א: הגדול] ז"ל, עכ"ל. ולכאורה כוונתו שרק שערי בתים הם חייבים מדאורייתא, אבל שאר השערים רק חייבים מדרבנן, ואסמכוה רבנן על חיוב בשעריך של הבתים.

אבל רש"י אי אפשר לפרש זאת, כמו שהוכיח הריטב"א שם בסוף העמוד, ז"ל, יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת, ת"ל בית, מה בית המיוחד לדירה, יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה. וקשיא להו לרבנן ז"ל, דהא תניא במנחות בית שער ואכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה, וכו', תירץ רש"י ז"ל דהכא מדאורייתא קתני דפטורים, והתם קתני דחייבין מדרבנן. ולא מחזור לפום מאי דפרישנא לעיל, דשערי עיירות ומדינה לא מחייבי אלא מדרבנן, ואם כן כי קתני יכול שאני מרבה בית שער וכו', אפילו מדרבנן נמי פטר להו. אבל נראה כי רש"י ז"ל סובר דשערי עיירות ומדינות מדאורייתא מחייבי, עכ"ל. וכוונתו מבוארת שהסיפא של אותה ברייתא הפוטרת בית שער וכו', דורשת מבשעריך לחייב שער מדינות וכו'. ואם נימא שכל החיוב של שערי מדינות הוא מדרבנן, על כרחך, גם הפטור של בית שער היא מדרבנן. ומובא הכרח זה גם בגדולי הקדש יו"ד רפ"ו סוף ס"ק ו', ומביא שם שכן כתב גם הריטב"א.

ולערוך השולחן מהלך אחר בזה, שנראה מדבריו ברפ"ו סעיפים לב – לה, שהבין מזה שרש"י סובר שחיוב בית שער היא רק חיוב מדרבנן, שעל כרחך לא סבר שחיוב שערים שייך לחיוב של בית שער. דהיינו שאי אפשר שיסבור רש"י שחיוב שערים הוא מחמת שדרך השער נכנסים לבתים, שאם כן גם יתחייב בית שער מדאורייתא. אלא על כרחך חיוב שערים הוא חיוב בפני עצמו של שער, שאני קשור לחיובו של בית. ובאמת בריש הסימן כבר היקדים הערוך השולחן הבנה זו בסעיף ד', ז"ל, התורה חייבה שערים במזוזה, ושם שער הוא רק בחצר ורחוב ועיר, דכבית אקרי פתח, כמבואר ריש עירובין. והרי בחצירות וברחובות ליכא ישיבה קבועה, אלא הילוך בעלמא, שם עכ"ל. עיי"ש שמזה מוציא חיוב לבית אוצרות מכל שכן, ואין כאן מקומו. ובריש סעיף לה' לגבי הך דינא דבית שער כתב וז"ל, אבל רוב רבותינו לא הלכו בדרך זה, אלא דחיוב השערים הוא חיוב בפ"ע. ורק בית שער ומרפסת, שאינו לא דירה, ולא שום תשמיש, חייבין מדרבנן [רש"י ותוס'], עכ"ל.

כוונתו מבוארת, שעל פי מה שהסביר בסעיף ד' שאין חיוב שערים מחמת בית דירה, אלא הוא חיוב נפרד של שער. ואין שם שער נופל על פתח הבית, אלא פתח מקרי. אם כן חיוב של פתחי בתים, הוא רק למקום דירה, כמו בית. וחיוב שערים הוא רק לגבי שערי של חצר ועיר ומדינה, ואינם תלויים בדירה. ולכן בית שער ומרפסת ואכסדרה, שיש להם פתח לבית, כיון דבית זו אינה עשויה לדירה, אינה חייבת במזוזה מדאורייתא כלל, אבל הרבנן חייבוהו. ואף שדרך הבית שער נכנסים לבית, אין שום חיוב מחמת שדרך פתח זו נכנסים לבית. שזה שחייבה התורה על שערים, אין הוא קשור לזה שדרכו נכנסים לבית, אלא חיוב בפני עצמו על דבר ששמו שער, לעשות לו מזוזה. וכנ"ל אין לבית שער, שער, ליכנס לו, שאין פתחו נקרא שער, אלא פתח יקרא.

אבל לכאורה קשיא על הערוך השולחן דהרי הברייתא ביומא שם, דורשת מהפסוק בשעריך גם שערי בתים. שכנ"ל בשני הברייתות שבדף יא. איתא ז"ל, בשעריך, אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות, ואחד שערי מדינות, ואחד שערי עיירות, עכ"ל. ואיך כותב שלשון בשעריך אינה שייך

לשערי בתים. ולריטב"א אדרבה, עיקר פירוש הפסוק הוא רק על שער הבית, דאילו שאר השערים חיובים רק מדרבנן. אם כן ששם שער שייך גם לפתחי בתים, על כרחך חיוב שער הבית, שגם נכלל במילת בשעריך, הוא דוקא אם הוא בית דירה. אם כן נימא שכן הוא חיוב גם שאר השערים, מחמת שהם קשורים לבית דירה, דהיינו שדרכם נכנסים לבית. וכנ"ל כך איתא בירושלמי מפורש, ואיך נאמר דלא כהירושלמי בלי ראייה שהבבלי חולקת. ובעזרת השם עוד נחזור עוד לדרך זה של הערוך השולחן, לעיין בו בדברנו על שיטת התוס' והר"ן.

מאחר שביארנו ששיטת רש"י, שאף שהבית שער אכסדרה ומרפסת נפתחים מיד לבית, עדיין אין פתח החיצון שלהם חייבים מדאורייתא. אם כן מסתבר לומר, שזה שחייבו חכמים מדרבנן במזוזה, מדובר דוקא אם הבית שער פתוח לבית, אבל בית שער שפחות לגינה אין שום מקור לומר שיש חיוב מדרבנן, דמנלן לחדש זאת. ועוד יתבאר זאת לקמן בע"ה על שיטת תוס', והר"ן.

הרי"ף

ז"ל הרי"ף בהלכות מזוזה דף ו. – ו. ו. ת"ר בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות, וכו', כולן חייבין במזוזה. יכול אף אני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת, ת"ל בית, מה בית מיוחד לדירה, אף כל שהוא מיוחד לדירה, יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה. וכו'. ואי קשיא לך הא דתניא. ו: בית שער אכסדרה ומרפסת חייבות במזוזה התם בשבתים פתוחין לתוכן, עכ"ל.

חיוב שערים וחיוב בית שער

מבואר שהרי"ף מתרץ הסתירה שבין הברייתות שבית שער אכסדרה ומרפסת, שחד פטר, וחד מחייב, שזה שמחייב מדובר כשבתים פתוחים לתוכן, וזה שפטר מדובר שאין בתים פתוחין לתוכן. לכאורה הסברא של הרי"ף לחלק בהכי, הוא על פי מה דסבר שחיוב בשעריך שמיניה מרבינן שערי עיירות ומדינות, הוא מחמת שהם כמו פתחים לבתים. ולכן אם אחד מאלו פתוחים לבית, יש חיוב עליהם מטעם בשעריך, אבל כשאין פתוחים לבתים, פטורים שאינם בית דירה. ואפשר שדייק זה, כדי לתרץ מה שכנ"ל קשיא מרישא לסיפה של הברייתא עצמו שמביא. שמקודם הברייתא מרבה מבשעריך שערי חצרות מדינות ועיירות אף שאין הם בית דירה, ושוב ממעט בית שער מחמת שאינם מיוחדים לדירה. והוציא מזה שזה שיש חיוב על שערי מדינות וכו' הוא רק משום שהשער הוא שער לבתים שמבפנים, מה שאין כן סיפא של הברייתא בית שער על כרחך מדובר שאין פתוח לבית. אבל אם כן צריך עיון, למה לא הקשה גם כן שיש סתירה בין רישא לסיפא של הברייתא, וצריך לומר שעדיפה מיניה מקשה, שיש סתירה מפורשת בין שתי הברייתות.

וכנ"ל, הבנה זו של חיוב בשעריך גם כן איתא בירושלמי וז"ל הגדולי הקדש שם, וטעם הירושלמי בהא דשערי מדינות כו' חייבין מוכרח. דאין לומר טעם החיוב כפשוטו, לפי שנכנסין ויוצאין דרך שערים האלה, דהא ליתא דכניסה ויציאה לחוד, בלי דירה אין מחייבין. דהרי בית שער ומרפסת, שבני אדם נכנסין ויוצאין שם בקביעות, ומכל מקום לרי"ף ודעימי, כשאין בית פתוח לה, ולרש"י, עכ"פ מדאורייתא פטורין, עכ"ל. הרי דהוציא הבנה זו של הירושלמי מזה שהברייתא פוטרת בית שער, ולכולי עלמא אם אין בתים פתוחין לתוכן אין חיוב מדאורייתא. ואי בשעריך מחייב כל שער אף שאין מוליד לבית, מה לי שער עיר, מה לי בית שער. אלא ודאי, בשעריך, הוא חיוב מדין שמשם נכנסים לבתים, ופטור בית שער הוא משום שמדובר שאין נכנסים משם לבתים.

חיוב שערים חיוב דאורייתא או דרבנן

אם כן מסתבר לומר שסבר הרי"ף שחיוב בשעריך, וכן בית שער שבתים פתוחים לתוכם הוא חיוב דאורייתא, שאין לנו הכרח לומר שהוא רק דין דרבנן. אלא אדרבה הברייתא דורשת את דינו מפסוק ומנלן לומר שהוא רק אסמכתא, וזה שפטרה בית שער הוא רק משום שמדובר שאין הוא פתוח לבית.

וכנ"ל רש"י גם למד שדין בשעריך הוא דאורייתא, ואף שלמד שחיוב בית שער הוא רק חיוב מדרבנן, ואף שהוא פירש שמדובר שפתוח לבית, כתבנו שסבר שיש לחלק בין שער עיקרי, לשער שאין עיקרי, עיין לעיל. אבל הרי"ף שמפרש שהבית שער מדובר שאין פתוח לבית, לא צריך לחדש שום דין דרבנן, אלא הכל חיוב דאורייתא, אבל רק כשפתוח לבית.

וכן הוא משמעות הר"ן סוכה שמביא שם מה שתירצו הראשונים לסתירה בין הברייתות. ואחר שמביא תירוץ הרי"ף, מביא תירוץ התוס' וז"ל, והרב אלפסי ז"ל תירץ, דהני דמוכח דבית שער חייב במזוזה, בשפתוח לבתים, וכו', ובתוס' תירצו, והוא הנכון, דמדאורייתא, אפילו בית שער אכסדרה ומרפסת של בתים וחצירות, פטורין, וכו', עכ"ל. משמע בהדיא שרק לתוס' בית שער הפתוח לבתים פטור מדאורייתא, אבל לרי"ף חייב. וכן הוא להדיא אותו המשמעות בטור סימן רפ"ו סיעף ז'. שמתחילה מביא חילוקו של הרי"ף, ומסיים, שלר"י יש חיוב דרבנן, אף אם אין בית פתוח לו. משמע שלר"י יש חיוב דאורייתא כשבתים פתוחים לו, וזה הר"י מודה, אלא שסבר שאף אם אין בתים פתוחים לו יש חיוב דרבנן.

מיהו הריטב"א למד שכל הדין בשעריך (חוץ משערי בתים) הוא רק דרבנן, אף שמשמעות דבריו שמתרץ הסתירה בין הברייתות כהרי"ף. אם כן אליביה צריך עיון מה הכריחו לפרש שהוא רק דין דרבנן, ואיך שנתרץ לו אפשר לומר גם ברי"ף. שכנ"ל מתחילה כותב שדין בשעריך הוא רק דין דרבנן. ושוב אחר כך כשדן בסתירה שבין הברייתות, מביא תירוץ רש"י שחד דאורייתא וחד דרבנן. וכתב שזה שאמר לעיל שהכל דין דרבנן הוא דלא כרש"י, שלרש"י יש להוכיח שדין בשעריך הוא דאורייתא, כמו סיפא של הברייתא הפוטרת בית שער מדאורייתא, כך רישא של הברייתא המחייבת שערים הוא מדאורייתא, כמובא לעיל. ושוב מביא תירוץ הרי"ף לחלק בין בית פתוח להם לאין פתוח להם, ולא מביא תירוץ אחר. אם כן משמע שהוא ילמד כמו תירוץ הרי"ף, ואף שלמד שכל הדין הוא דרבנן.

ובסמ"ק מצוה קנ"ד כתב ז"ל, ובית שער חייב מדרבנן, מפני שהוא פתוח לבית שיש בו דירה, עכ"ל. ולכאורה מזה משמע בהדיא שהוא באמת למד בכוונת הרי"ף שרק חייב מדרבנן אף שהבית שער פתוח לבית. אבל באמת אינה ראייה מוכרחת, שגם הר"ן שכנ"ל משמעות דבריו שסבר שלר"י יש חיוב דאורייתא, מכל מקום גם הוא כתב קרוב לדברי הסמ"ק אליבא דתירוץ התוס'. ז"ל, היינו מדרבנן, מפני שפתוחין למקום חיוב, עכ"ל. אם כן סבר הר"ן שאף שלר"י יש חיוב דאורייתא, אבל לתוס' יש רק חיוב מדרבנן, אם כן גם שיטת הסמ"ק אפשר להסביר הכי. שהסמ"ק למד הסוגיא כהתוס', שהברייתא דמנחות מחייב רק מדרבנן, וגם למד כהר"ן שהחיוב דרבנן, הוא רק בפתוח לבית.

אם כן לכאורה אי אפשר להוכיח שסבר הרי"ף שהוא דין דאורייתא, אף שמביא דרשת בשעריך, ומחלק בין בית פתוח לו, או לא. אלא שיש לומר שכיון שלא רמז לן הרי"ף חידוש גדול כזה, שכל דין שאר שערים הוא רק דין דרבנן, יותר מסתבר שסבר שהוא דין דאורייתא. עיין בגדולי הקדש שם שגם כתב שהכי מסתברא שסבר הרי"ף שהוא דאורייתא.

ושם הגדולי הקדש גם מביא הסמ"ק ומשאירו בצ"ע, דנראה לו שהרי"ף מדאורייתא קאמר. וגם מביא שם שיטת הריטב"א ששערים דרבנן, ותירוץ הסתירה כהרי"ף, שחייב בבתים פתוחים להם. ולא רצה ללמוד שסבר הריטב"א כהסמ"ק, אלא למד שאף שהריטב"א פוטר שערים מדאורייתא, עדיין יחייב בית שער הפתוח לבית מדאורייתא. שכנ"ל פשוט לו שהרי"ף מדאורייתא מחייב, ואם מתרץ הריטב"א כהרי"ף גם סבר שהוא דאורייתא. ונתקשה לו שאם כן למה באמת השערים רק דרבנן, וכתב אולי משום שאין להם תקרה, עיי"ש.

אבל נראה דאשתמיטתיה דברי הר"ן, שכתב בהדיא אף בדברי התוס' שהחיוב דרבנן הוא רק אם בתים פתוחים לו. אם כן כנ"ל אפשר לומר שהכי גם סברו הסמ"ק והריטב"א, שאף שלומדים שהוא

חיוב מדרבנן, רק חייבוהו אם בתים פתוחים לו. ואף שפתוחים למקום חיוב עדיין פטורים מדאורייתא, והטעם כמו שהארכנו בשיטת רש"י.

ועוד שם בגדולי הקדש מביא שהדעת קדושים שם ס"ק יג' מסתפק אם לרי"ף הוא חיוב דאורייתא או דרבנן, ומביא דברי שניהם המקדש מעט בס"ק כח', וגם הוא מביא שמהטור משמע שלמד שיטת הרי"ף שהוא דאורייתא. ועיין בדעת קדושים שם סוף הסימן שכתב ז"ל, כו' כי לתירוץ ב' [דתוס'] אולי גם כשדירה פתוחה לו אין חיוב רק מדרבנן, עכ"ל. ולכאורה לזה כיון הגדולי הקדש לומר שהדעת קדושים הסתפק לומר שלרי"ף הוא רק דרבנן, שהתירוץ שני של תוס' מנחות הוא הבאתו את תירוץ הרי"ף. ואף שהתירוץ השני בימא אינה תירוץ הרי"ף אלא שם תירץ לחלק בין פתוח בית שער מיד לבית, או בית שער הפתוח לאכסדרה, אבל המעיין בדברי הדעת קדושים יראה שכוונתו הוא לפי מהלך הרי"ף, והוא התירוץ השני שמביא התוס' דמנחות.

ביאור חילוק הרי"ף בין פתוח לבית או לא

מהלך התוס' הרמב"ן והר"ן ברי"ף

יש מחלוקת ראשונים איך לבאר כוונת הרי"ף בחילוקו בין בתים פתוחים להם לאין בתים פתוחים להם. שהרי"ף כנ"ל רק כתב לבאר שהברייתא במנחות המחייבת מדברת דוקא אם בתים פתוחים לבית שער אכסדרה ומרפסת. אבל לא ביאר מפורש על מה כוונת הברייתא בימא הפוטרת מקומות אלו, מה פתוח להם אם אין בית פתוח להם. התוס' בסוכה כתב ז"ל, ויש מחלקים בין פתוחין לבית ולפתוחין לגינה, עכ"ל. ואף ששם לא מביא הרי"ף בשמו, באיך מקומות התוס' מביאים תירוץ זה בשם הרי"ף.

אבל עדיין לא ברור מה עיקר סברת התוס' בהבנה זה ברי"ף. אם זה שכתבו שדוקא פתוחין לגינה פטור, הוא משום שרצו לכלול גם פתוחים לחצר באותו דין של פתוחים לבית. ולכן כתבו שדוקא פתוחים לגינה פטור, כדי שנדע שאם פתוח לחצר באמת חייב. ואם זה כוונתם צריך להבין אם כתבו זאת משום שסברו שחצר דין בית דירה יש לה שחייבת במזוזה מחמת שדרים גם בחצר. ולפי זה עיקר כוונתם לומר שהחילוק הוא בין אם פתוח ישר למקום חיוב, אז חייב, ואם פתוחים ישר למקום למקום פטור, אז פטור. אבל אם פתוחים ישר למקום פטור, אבל דרך אותו מקום פטור מגיעים למקום חיוב, כגון פתוח לגינה ודרך הגינה מגיעים לבית, אפשר שהיו פוטרים התוס'. או דילמא באמת סברו שחצר הוא מקום פטור בפני עצמו, ורק חייבים פתח חצר במזוזה מחמת שדרך החצר מגיעים לבית. ואם כך סברו, אז עיקר כוונתם בין אם פתוח למקום שדרכו יבוא לבית, לבין אם פתוח למקום שלא יגיע לבית. ובאמת מהתוס' מנחות דף לג: ד"ה דלית, משמע שסברו שחצר נחשב לבית דירה. ואם כן אין לנו ראייה שיסברו התוס' שלרי"ף חייב אף אם אין פתוח מיד למקום חיוב, אף שפתוח למקום שדרכו יבוא לבית, וכנ"ל כגון שפתוחים לגינה הפתוח לבית.

אבל התוס' יומא ד"ה ד"ה יכול גם מביאים תירוץ הרי"ף באחרונה, וקודם לתירוץ כותבים לתרץ ז"ל, א"נ נ"ל, דהכא מיירי בבית שער של אכסדרה, ובית שער של מרפסת. והא דקתני בית שער אכסדרה, פירוש של אכסדרה, עכ"ל. ולכאורה כוונתם שיש לחלק בין אם הבית שער אכסדרה ומרפסת פתוחים מיד לבית, שם חייב וזה כוונת הברייתא דמנחות. אבל אם אין פתוח ישר לבית אלא כגון אם הבית שער למרפסת והמרפסת פתוח לבית, אז פטור, וזה כוונת הברייתא דיומא. ומיד אחר זה מביאים תירוץ הרי"ף, ז"ל, והאלפסי תירץ התם בפתוחין לבית, עכ"ל. ואי סברי שכוונת הרי"ף לומר שדוקא אם פתוחים מיד לבית חייבים אבל אם פתוחים מיד למקום פטור, כמו בית שער הפתוח למרפסת הפתוח לבתים פטור, לכאורה קשה שזה תירוץ השני. אלא ודאי מוכח מתוס' זו שסבר בכוונת הרי"ף שפתוחים לבית הכוונה לא שמיד פתוחים לבית אלא שדרכם מגיעים לבית. וממילא לרי"ף אף בית שער של אכסדרה הפתוח לבית חייב, ובזה פליגי על תירוץ השני שסבר שבכי האי גוונא פטור.

וצריך לומר שסבר התוס' שהסברא נותנת לומר שאף אם אין פתוח ישר היה חייבים. ולכן דוקא אם נפרש שכוונת הברייתא בית שער של אכסדרה פטור, אז יהיה מוכח מהברייתא כנגד סברא זו, שדוקא אם פתוח ישר חייב. ולכן הרי"ף שתירץ התם בפתוחים לבית, בלי לפרש שכוונת הברייתא ביומא שאין פתוחים ישר לבית, אלא הכוונה לבית שער של אכסדרה, מסתברא לתוס' כסברתם החיצונה שכוונתו לרבות אף אם אין פתוח ישר. אבל עדיין צ"ע אם כך הוא סברתם החיצונה למה כתבו לתרץ כתירוץ השני, ולא כתבו רק פירשו של הרי"ף.

וכן הרמב"ן במלחמות על הרי"ף בסוכה דף ד. כשמביא הגמ' סוכה הנ"ל פירש הרי"ף הכי. ז"ל, והוי יודע שלא בא רבינו ז"ל אלא למעט בית שער הפתוח לגנה, וכיוצא בו, שהוא פתוח למקום פטור, אבל פתוח לחצר חייב, עכ"ל. ונמשך אחריו הר"ן בזה שם ד"ה ואיכא למידק, שכתב שכוונת הרי"ף שלא דוקא פתוח לבית, דהוא הדין פתוח לחצר חייב. ומביאים ראיה מהגמ' דמנחות שם. ז"ל המלחמות, דגרסי' בפ' הקומץ רבה, אמר רחבה א"ר יהודה, בית ארזיקי חייב בשתי מזוזות. מאי בית ארזיקי? בית שער הפתוח לחצר, ובתים פתוחים לבית שער. ואלמלא אין בית שער הפתוח לחצר חייב במזוזה, לא היה זה חייב במזוזה באותו פתח שבינו לחצר. מדחייבנא ליה בשתי מזוזות, ש"מ בית שער הפתוח לחצר חייב, עכ"ל.

אבל לכאורה קשה מה הראיה מבי ארזיקי, לבית שער הפתוח לחצר. הרי במקרה של בי ארזיקי, הבית שער פתוח לבית, ואף שגם פתוח לחצר, מכל מקום איך מביאים ראיה משם למקרה שהבית שער פתוח לחצר, והחצר פתוח לבית. שלכאורה יש לחלק ביניהם, בשלמא במקרה של בי ארזיקי יש לומר, שאין החיוב של צד החיצון של הבית שער שהוא פתוח לחצר, מצד שפתוח לחצר. אלא החיוב מחמת שדרך הבית שער נכנסים לבית, והוי כהמקרה הרגיל שבתים פתוחים לו. אבל כשהבית שער פתוח לחצר, והחצר פתוח לבתים לעולם אמינא לך שאינו חייב בפתח החיצון של הבית שער, כיון שאין נכנסים מהבית שער מיד לבית, ואין זה בכלל בתים פתוחים לו שאמר הרי"ף.

ואיכא לתרץ דסבר הרמב"ן, שאם נאמר שאין חיוב על בית שער שפתוח לחצר, אם כן באמת לא לכולי עלמא היה חיוב על הפתח של הבית שער הפתוח לחצר, גם במקרה שצד השני פתוח לבית. שכמו שנחלקו החכמים ורבי יוסי במקרה של בית שער הפתוח לגינה ולקיסטונת, שהחכמים סברו שבעיקר הבית שער נעשה לגינה, ולכן פטור הפתח שבינו לבין הגינה. הוא הדין היה להם לסבור הכי לגבי הבית שער שפתוח לחצר ולבית, שבעיקר נעשה לצורך החצר ולפטור. אלא מדלא מצינו שנחלקו בזה משמע שסברו שאף בית שער הפתוח לחצר חייב.

ולכאורה אם זה כוונת הרמב"ן אם כן מוכח שסבר שיש חיוב לפתחי חצר מחמת שהחצר עצמו נחשב כבית דירה, ואף אם אין נכנסים דרכו לתוך בית. שהרי בבי ארזיקי לא מצאנו שיש גם בתים בצד השני של החצר, שכל מה שאיתא בגמ' הוא שהבית שער פתוח לבתים מצד אחד, ולחצר מצד השני. ואף שדרך של חצר הוא להיות בתים פתוחים לתוכו, כאן יש בתים מצד השני שפתוחים לתוך הבית שער, ומהיכי תיתי לומר שיש עוד בתים מצד השני של החצר. אם כן אילו לא סבר שיש חיוב לפתח חצר מחמת עצמו בלי להיות שער לבתים, עדיין למה לא נחלקו החכמים לומר שבית שער נעשה בעיקר לחצר, וכיון שאין נכנסים לבית דרכו, פטור הפתח שבינו לחצר. אלא צריך לומר שסבר הרמב"ן שחצר נחשב לבית דירה בפני עצמו, וממילא יש חיוב מזוזה מחמת שנחשב לפתח הבית שער שדרכו נכנסים לחצר. וכל כוונת הרמב"ן לומר שלא דוקא בתים, אלא הוא הדין כל מקום שחייב בפני עצמו שפתוח לבית שער מחייב הבית שער.

נמצא שאין עיקר הוכחת הרמב"ן לומר שבית שער הפתוח לחצר נכלל בדברי הרי"ף, אלא עיקר ההוכחה להראות שחצר נחשב למקום דירה, וממילא הוי דבר פשוט שלרי"ף גם בית שער הפתוח לו חייב במזוזה, דמאי שנא בית פתוח לו, או חצר פתוח לו, שניהם מקום חיוב מזוזה כבית דירה, ואם בזה חייב בית שער הוא הדין באידך.

אבל ממשיך הרמב"ן שם ז"ל, וכן הדין נותן, שהרי שערי חצירות חייבין, וכל שפתוח לחצר חייב. ואפי' שערי מדינות חייבין, מפני שנכנסין מהם לרה"י, שאלמלא כן היו פטורין דלאו ביתך הוא, עכ"ל. לפי מה שנבאר המשך הדברים צריך עיון. שמתחיל בראיה שחצר חייב מפני עצמו, ושוב נראה שמביא ראיה שיש לחייב הפתוח לחצר מחמת שדרכו נכנסים לבתים וזה כל חיוב שער מדינות, וממילא הוא הדין שיש חיוב על הפתוח לחצר, שדרכו הולכים לבתים. וצריך לומר שזה קשר דבריו, מתחילה מביא ראיה שחצר חייב בפני עצמו כנ"ל, וממילא פשוט שבית שער הפתוח לתוכו יהיה חייב. ושוב כותב שכך כך צריך להיות הדין אף אם חצר לו היה חיוב בפני עצמו, מזה שדרכו הולכים לבתים, וכל המוליך לבית חייב, וכמו החיוב של שערי מדינות. אבל אינו מתחיל בזה שיש לחולק לחלוק ולומר שאין חיוב שערי מדינות מחמת שדרכם נכנסים לבתים. לכן מתחיל בראיה שחצר חייב בפני עצמו, ושוב ממשיך שבאמת לו נראה פשוט שיהיה חייב בלי זה מחמת שדרכו נכנסים לבתים.

ואולי איכא גם לדחוקי ולומר שסבר הרמב"ן שפשטות בית הרזיקי מדובר שמלבד הבתים שמצד אחד של החצר, הפתוחים לבית שער שפתוח לחצר, הוא הדין מן הסתם מדובר שיש גם בתים מצד השני של החצר. ואם נאמר הכי הכל עולה בפשיטות טפי, שמביא ראיה כנ"ל מזה שלא חלקו החכמים על רבי יוסי מכיון שאף אם נאמר שהבית שער נעשה לחצר עדיין חייב מחמת שהחצר פתוח לבתים שמצד השני וצריך לילך דרך החצר להגיע להם. אם כן רואים שאף שאין הבית שער פתוח מיד לבית עדיין חייב אם פתוח למקום שמולכו בסוף לבית. ושוב ממשיך לומר שכל הדין ששער חצר חייב מחמת שדרכו נכנסים לבתים, וממילא מסתבר שגם הפתוח לחצר חייב מאותו טעם. ומביא סייעתא לסברא זו מזה ששערי מדינות חייבות מחמת טעם זה.

נמצא שיש לנו שני דרכים ברמב"ן ור"ן, דרך אחת שמביאים ראיה שחצר נחשב לבית דירה, וממילא פשוט שבית שער הפתוח לתוכו חייב. ודרך שנית שמביאים ראיה שבית שער הפתוח לחצר חייב מחמת שהחצר פתוח לבתים וצריך לילך דרך הבית שער להגיע לחצר להגיע לבתים. בין כך ובין כך, הרמב"ן ממשיך להביא ראיה מהבנתו של הדין של שערי מדינות שחייבים רק מחמת שדרכם נכנסים לביתם, וממילא רואים שאף אם אין פתוח ישר לבית מכל מקום חייב.

נמצא דהתוס' סוכה, והרמב"ן והר"ן כולם לומדים שחילוק הרי"ף הוא בין אם פתוחים לבית ולבין פתוחים לגינה. אם כן לשיטתם אם היה פתוח לחצר גם כן היה חייב לרי"ף. אבל שיטת התוס' בסוכה ומנחות אינה ברורה מה סברו אם פתוח לגינה אבל הגינה פתוחה לבית, אם כן גם יהיה חייב מחמת שפתוחים למקום שדרכו מגיעים לבית, או שפטור מחמת שפתוח ישר למקום שפטור ממזוזה. אבל הוכחנו שהתוס' יומא סבר שכוונת הרי"ף לכלול אף פתוח לגינה הפתוח לבית. והרמב"ן כנ"ל מדויק מהמשך דבריו שגם בכי האי גוונא שמגיעים דרך הבית שער לבית אף שלא בדרך ישר, עדיין חייב. ובדברי הר"ן גם כן אין לנו ראיה ברורה איך סבר בזה.

מהלך המרדכי ברי"ף

אבל המרדכי לא סבר הכי, שז"ל המרדכי מנחות רמז תתקס"א, תנו רבנן בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה. ואם תאמר, דביומא קאמר יכול שאני מרבה בית שער ומרפסת, תלמוד לומר בית, שמיוחד לדירה, יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה. ורש"י ז"ל תירץ דהכא מדרבנן, והתם מדאורייתא. ור"י תירץ, דהכא בפתוחין לבית, וההיא בפתוחין לחצר, עכ"ל. הרי פירש המרדכי מפורש, שמחלק הרי"ף בין פתוחים ישר לבית, ולבין פתוחין לחצר הפותח לבית. ואף שכותב תירוץ זה בשם הר"י נראה שכוונתו לרבינו יצחק אלפסי, וכן הבינו כוונתו הב"ח רפ"ו ס"ק ז' (והב"ח באמת מביא דברי המרדכי וגרס הרי"ף), ומהר"ם בנעט על המרדכי שם ס"ק ס"ו, והערוך השולחן שם סעיף ל"ב (ומשמעות שניהם גם כן שכך גרסו במרדכי, הרי"ף ולא הר"י). ורואים מהמרדכי דפשיטא ליה שחצר אינו חייב בפני עצמו כמקום דירה, וגם רואים דפשיטא ליה ברי"ף שרק אם הבית שער פתוח מיד לבית חייב.

לפי שיטתו במרדכי צריך לתרץ הסתירה שבין חיוב שעריך, המרבה שערים, והפטור של בית שער שאינו פתוח ישר לבית, אלא פתוח לחצר הפתוח לבית. שהיה נראה שאם הבנת חיוב בשעריך הוא שער המוליך לבית, לכאורה רואים מיניה שאף אם אינו מוליכו ישר לבית גם כן חייב. ואם הבנת בשעריך אינו שער המוליך לבית, אף אם פותח הבית שער ישר לבית, כיון שהבית שער אינה בית דירה אמאי חייב. ובשלמא לפי שיטת רש"י הסובר שאף אם הבית שער פתוח ישר לבית עדיין פטור מדאורייתא, כתבנו לעיל שלמד שהבנת בשעריך הוא שערים המוליכים לבית, ומכל מקום כתבנו כמה חילוקים לעיל, המחלקים בין בית שער שהוא שער עיקרי ובין בית שער. ולכאורה כל החילוקים שכתבנו שם לא יועילו לפרש שיטת הרי"ף לפי המרדכי.

ואפשר לפרש שבדאי למד הרי"ף שהבנת בשעריך הוא המוליך לבית, ולכן מחלק בין פתוחים לבית או לא, וכדכתבנו לעיל. והרי"ף ילמד קרוב למה שכתבנו בשיטת רש"י, שהוא סובר שחיוב שערים מחייב רק שער אחד לכל מקום, שער למדינה שער לעיר ושער לרחוב, אבל שער לפנים משער את זו לא שמענו. אלא שרש"י סבר שכיון שיש לבית שער, דהיינו דלת הבית, אי אפשר ללמוד מבשעריך אף בית שער הפתוח מיד לבית. אבל הרי"ף יסבור ששפיר יש לחייב שער אחד חוץ משער הבית מבשעריך, שכל חיוב בשעריך הוא שער המוליך לבית, וממילא אינו כולל פתח הבית עצמו.

לתרץ קושית הרמב"ן והר"ן מבי הרזיקי, כתב המהר"ם בנעט שם, ז"ל, וצריך לומר, הא דבסמוך בית שער, הפתוח לבית ולחצר, חייב, משום דבית שער עצמו פתוח לבית. אבל כאן, הבית שער פתוח לחצר, ואל החצר פתוחים לו פתחי הבתים. לכן, הני דהחצר חייב, אבל הבית שער, פטור, עכ"ל. החילוק שמחלק בין אם פתוח ישר לבית או רק דרך מקום אחר מבואר. אבל לכאורה עדיין יש להקשות כמו שפירשנו ראייה זה לעיל אליבא דהרמב"ן, שאם באמת בית שער הפתוח לחצר אינו חייב, למה לא פליגי רבנן גם בזה על רבי יוסי, ולסברו שהבית שער נעשה לחצר ולא לבית, כמו דסברי שהבית שער נעשה לגינה ולא לבית. ואם חצר אינו חייב במזוזה מחמת עצמו, וכמו שגינה אינה חייבת, צריך הפתח שבין הבית שער לחצר להיות פטור. ואף שהבית שער גם מוליך לבית, לא נעשה הבית שער לבית בעיקר אלא לחצר.

ולכאורה צריך לתרץ דסבר המרדכי, דעד כאן לא פליגי רבנן על רבי יוסי דוקא בבית שער שבין גינה ובית, כיון שאין לגינה שייכות לבית, מסתבר להם שעיקר הבית שער נעשה לגינה. אבל בית שער שבין חצר לבית, כיון שעיקר החצר נעשה לבית, מודי לרבי יוסי שעיקרו נעשה לבית.

הבנת בעל המאור בשיטת הרי"ף

הבעל המאור על הרי"ף סוכה שם כתוב לתרץ הברייתא דיומא כמו שתירצו התוס' יומא בתירוץ השני שלהם. ז"ל, יש לומר בית שער של אכסדרה, של מרפסת, קתני דפטור, וה"ה לבית שער של חצר. אבל בית שער דבית, לעולם חייב במזוזה, עכ"ל. לכאורה מבואר שסבר שיש לחלק בין אם פתוח ישר לבית לאין פתוח ישר אלא שדרכו מגיעים לבית. וגם מבואר שסבר שחצר אינו חייב מחמת עצמו שנחשב לבית דירה, רק משום שדרכו נכנסים לבית. ולכן נתן לבית שער הפתוח לחצר אותו דין של בית שער הפתוח לאכסדרה או מרפסת. ואיכא קצת למידק שגם למד שיטת הרי"ף הכי, שלא הישג על הרי"ף בזה, כדרכו בכל מקום להשיג על הרי"ף. אם כן קצת משמע שלמד שכשכתב הרי"ף התם במנחות, חייב בשבתים בפתוחים לתוכו, למד שכוונתו שפתוח הבית מיד לבית שער. אבל אילו היה הבית פתוח לחצר והחצר לבית שער, היה פוטר הרי"ף הבית שער, ולא פליג עליה.

הבנת הריטב"א בשיטת הרי"ף

הריטב"א ביומא שם מביא תירוץ הרי"ף ז"ל, ורבינו אלפסי ז"ל פירש, דבית שער הפתוח למקום חיוב, כגון, לבתים או לחצר, חייבין. וכי קתני הכא דפטורין, בשפתוחין למקום הפטור, כגון גנה ודכוותה, עכ"ל. אם כן לכאורה משמעות דבריו שהבין שחצר הוא חיוב מחמת עצמו שהוי מקום

דירה, ולכן כתב שבתים או חצר הוא מקום חיוב. וגם משמע שלמד שדוקא אם פתוחים מיד להם חייב. אבל אם פתוחים לגינה והגינה פתוח לבית פטור. שאילו סבר שגם בכי האי גוונא האי מחייב הרי"ף, אין באמת חילוק בין פתוחים לחצר ובין פתוחין לגינה. דאם הגינה היה פתוח לבית, כמו שהחצר פתוח לבית גם כן היה חייב. ואף שאיכא קצת לדחות ולומר שבא להשמיענו שחצר חייב מצד עצמו ואף שאין החצר פתוח לבית, אבל הגינה פטור בפני עצמו ולכן אם אין פתוח לבית פטור. זה דוחק כי מן הסתם חצירות פתוחים לבתים, אם כן חזר הראיה שאין באמת חילוק בין חצר לגינה אם מדובר בגינה דומיא לחצר הפתוח לבית. אלא ודאי סבר הריטב"א שדוקא פתוחים ישר למקום חיוב חייב. ולכן סבר שפתוח לבית או לחצר שחייבים מצד עצמם חייב, אבל פתוחים לגינה שפטור מצד עצמו אף שפתוח לבית עדיין פטור.

וממשיך הריטב"א ז"ל, והרז"ה ז"ל (פ"ק דסוכה) פירש דהכא בית שער של אכסדרה ושל מרפסת קאמר, וקרובין דבריו לדברי רבינו אלפאסי ז"ל, עכ"ל. גם מזה קצת משמע שלמד ברי"ף שדוקא אם פתוחים ישר למקום חיוב חייבים. שאילו סבר הרי"ף שאף אם אין פתוח ישר אלא שמגיעים שם אף לאחר כמה מקומות הפטורים, עדיין חייבים, כגון בית שער לגינה הפתוח למרפסת הפתוח לאכסדרה הפתוח לבית. אם כן אין דבריו קרובים לדברי הרז"ה אלא מרוחקים בכמה מקומות. אלא ודאי שגם מזה איכא לאוכוחי שלמד הריטב"א ברי"ף שדוקא ישר לבית חייב. ובזה קרובים מאד דברי הרי"ף והרז"ה, דרק בפירוש מילות הברייתא פליגי.

נמצא שיש מחלוקת ראשונים כיצד להבין כוונת הרי"ף בחילוק זה, התוס', הרמב"ן והר"ן מפרשים שכוונתו לחלק בין אם פתוח לבית וחצר לבין אם פתוח לגינה. ולרמב"ן אף אם אין פתוחים ישר לבית ולא לחצר, אם הבית שער מוליכו לבית עדיין חייב, כגון מבית שער לגינה ומגינה לבית. וכן הוא לתוס' יומא, אבל התוס' בסוכה והר"ן לא ברור אם יסברו שאף בזה חייב. והמרדכי סבר שרק אם פתוחים ישר לבית חייב, אבל אם פתוחים אף לחצר אינו חייב. וכן צידדנו שלמד הבעל המאור בשיטת הרי"ף. וכן כתבנו להוכיח שכך סבר הריטב"א בשיטת הרי"ף אלא שהוא פליג קצת על המרדכי, שהוא סבר שאף חצר הוא מקום חיוב, ואילו המרדכי סבר שכל חיובו הוא מחמת שדרכו נכנסים לבית. אבל בעיקר החילוק של המרדכי סבר כוונתה שרק אם פתוח ישר למקום חיוב חייב לרי"ף.

ועיין בסמוך בשיטת הרמב"ם ובמאי דאיכא למידק מיניה בשאלה זו כיצד להבין שיטת הרי"ף.

הרמב"ם

הלכות מזוזה פרק ו' הלכה ז' – ת'

ז"ל הרמב"ם פרק ו' סוף הלכה ז' והלכה ח':

ז בית שער אכסדרה ומרפסת והגינה והדיר, פטורין מן המזוזה, מפני שאינם עשויין לדירה. אם היו בתים החייבין במזוזה פתוחין למקומות אלו, חייבין במזוזה.

ח לפיכך, אחד שערי חצרות, ואחד שערי מבואות, ואחד שערי מדינות, ועיירות, הכל חייבים במזוזה, שהרי הבתים החייבין במזוזה פתוחין לתוכן. אפילו עשרה בתים, זה פתוח לזה, וזה פתוח לזה, הואיל והפנימי חייב במזוזה, כולן חייבין. ומפני זה אמרו, שער הפתוח מן הגינה, לחצר, חייב במזוזה.

מבואר שהרמב"ם למד בדין זה כהרי"ף, שבהלכה ז' מביא חילוקו כמעט כלשונו, שמקומות אלו חייבים אם בתים פתוחים לתוכם. ומדבריו בהלכה ח' נראה מבואר שלמד בדין זה שאף אם אינו פתוח ישר לבית גם כן חייב. ולקמן נאריך עוד בזה, אבל תחילה צריך להבין כוונת הרמב"ם בהלכה ח' כשכתב שמהלכה זו שאם בתים פתוחים לתוכו חייב, גם חייב שאר השערים, ומזה נראה שמוציא עוד שהדין של בתים פתוחים לתוכם אמור אף אם צריך לעבור עשרה מקומות עד שמגיעים לבית.

עיינ לעיל שכתבנו להסביר שהרי"ף למד חילוקו מדין בשעריך, שמרבינן מיניה שערי מדינות ועיירות, ולמד שהחיוב בהם הוא מחמת שדרכם נכנסים לבתים, וכמו שמשמע מהירושלמי, עיין לעיל. ולכאורה אי סבר הרמב"ם הכי, תימה על דבריו למה כתב הדין של בית שער הפתוח לבית שחייב, כמקור לזה ששערים חייבים. וכתב מזה בהלכה ח', לפיכך השערים חייבים, מחמת שדרכם נכנסים לבית. אדרבה איפכא מיבעי ליה, בהלכה ז' הוה ליה להביא הדרשה של בשעריך שמיניה דרשינן לחייב השערים במזוזה, ומן הדין דאורייתא לכתוב מה שיכולים ללמוד מיניה. והיה לו להתחיל הלכה ח', לפיכך אם בתים פתוחים לבית שער וכו', הבית שער חייב, מדין בשעריך.

וקצת משמע מזה שהרמב"ם סבר כהריטב"א שכל דין שערים וכן בית שער הפתוח לבית, שהוא דין דרבנן. וכל החיוב הוא מחמת ששער הבית הוא חיוב דאורייתא, מבשעריך. ולכן חייבו החכמים גם בית שער שפתוח לבית, כבית עצמו, ולפיכך חייבו גם השערים הפתוחים לבית, דהיינו שדרכם מגיעים לבית. והטעם להתחיל בחיוב כשהבית שער פתוח לבית, הוא משום שהוא יותר קרוב לחיוב עצמו, שהולכים מהבית שער לבית (או לחצר ומשם לבית, אבל הוא קרוב לבית), וגם גזרו אף על השערים של המבואות ועיירות ומדינות, אף שהם יותר רחוקים מהבית, כיון שמכל מקום מגיעים דרכם לבית. ואף שלפי זה לא היה לרמב"ם לכתוב שערי חצירות בהלכה ח', אלא בהלכה ז', שגם חצירות פתוחים מיד לבית, צריך לומר שכלל כל השערים יחד, ועיקר החידוש והסדר הוא בגלל יתר השערים. ועוד יש לומר שבהלכה ז' כוונתו באמת שהבית שער והאחרים פתוחים מיד לבית, כפשטות המילים, וכלומר זה עיקר והתחלת החיוב. ועל זה מוסיף בהלכה ח', לפיכך כיון שגזרו על הפתוחים מיד לבית, גם כן חייבו אף אם אין פתוחים מיד לבית, אלא שדרכם מגיעים לבית.

ולעיל בשיטת הרי"ף הארכנו בדברי הראשונים ופוסקים אי סברו שהרי"ף מדאורייתא מחייב או רק מדרבנן. ושם ביררנו שמשמעות הר"ן והטור שהרי"ף מדאורייתא מחייב. ובפשטות משמעותם שכך למדו גם בשיטת הרמב"ם, שהטור לא הביא שיטה זה בשם הרי"ף רק סתמא הביאו, שאם פתוח לבתים חייב, ושוב מביא שהרי"ף מחייב מדרבנן אף אם אין פתוח לבתים. אם כן משמעות דבריו שסבר שהשיטה הראשונה היא לכולי עלמא, ולכן הביאו כדבר פשוט, ושוב מביא שלר"י יש חיוב מדרבנן אף אם אין פתוחים לבית. והר"ן אף שהביא תירוץ זה בשם הרי"ף, לא מסתבר שיסבור שיש חילוק בזה בין הרי"ף לרמב"ם, ששם מביא שיטת כל הראשונים כיצד תירצו הברייתא, ואילו סבר שהרמב"ם פליג בזה על הרי"ף היה לו להביאו.

עוד הבאנו לעיל שם שהריטב"א נראה שלמד שאתי תירוץ הרי"ף אף אם סבור שהכל דרבנן, אם כן אפשר שלמד כך שיטת הרי"ף, וממילא גם שיטת הרמב"ם. ושם גם הבאנו שהסמ"ק כתב בהדיא שאף אם פתוחים לבתים יש רק חיוב מדרבנן. אבל כתבנו שאין ראיה מדבריו שיסבור כך גם בשיטת הרי"ף, שגם הר"ן סבר הכי בשיטת התוס', שהחיוב מדרבנן הוא רק בפתוח לבית. אם כן אפשר שהכי גם סבר הסמ"ק כתירוץ התוס', אבל בשיטת הרי"ף יכול לסבור שהוא דאורייתא, וכן בשיטת הרמב"ם.

עוד הבאנו שם דברי הגדולי הקדש, הדעת קדושים, והמקדש מעט על שיטת הרי"ף, ובאמת כל דבריהם אמורים גם על שיטת הרמב"ם. שהגדולי הקדש סבר שהרי"ף והרמב"ם מחייבים מדאורייתא, ומביא שהדעת קדושים הסתפק בזה, ולא הונח לו לומר הכי, שלדעתו משמעות הרי"ף והרמב"ם שהוא דאורייתא. והמקדש מעט מביא דברי הגדולי הקדש שסבר שהחיוב מדאורייתא, ומביא שכן הוא משמעות הטור, ושוב מביא שהדעת קדושים מסתפק שמה הוא רק חיוב מדרבנן, ולא מכריע.

ועיין לעיל בכל זה כי כאן קצרתי שלא לכפול הדברים, כי כל מה שנאמר על דברי הרי"ף יש לאומרו גם בדברי הרמב"ם. ורק בדבר אחד לעניות דעתי יש לחלק בין דברי הרי"ף ודברי הרמב"ם. שהרי"ף

מביא הברייתא כלשונה שדורשת מבשעריך אחד שערי בתים חצירות ומדינות וכו', ולא כתב עליו דבר. ושוב מביא הקושיא שיש סתירה בין הברייתות, אם יש חיוב על הבית שער, ומתריך שרק חייב אם בתים פתוחים לו. ואם נפרש שיצא לו תירוץ זה ממה שחייבה התורה שערים, אם כן ממילא פשוט לשונו משמע שהוא חיוב מדאורייתא. שכיון שכבר הביא הדרשה של בשעריך, אילו סבר שהחיוב רק מדרבנן, היה לו להשמיענו זאת. אבל בדברי הרמב"ם לעניות דעתי המשמעות הוא איפכא, וכנ"ל, כיון שלא הביא הדרשה של בשעריך, לרבות השערים. אלא אדרבה הביא תחילה החיוב על בית שער הפתוח לבית, ומזה למד חיוב השערים, משמע שאין חיוב שערים חיוב דאורייתא בפני עצמו. וממילא אמינא לך שכל החיוב הוא רק דרבנן, שמצאנו שחייבו חכמים אם בתים פתוחים לבית, ולפיכך גם חייבו השערים. שמהגמרות דמנחות לומדים שהחכמים חייבו אפילו כמה שערים ופתחי בתים המולכים לבית. וכהמשך לשון הרמב"ם אפילו עשרה בתים הפתוחים חד לשני והעשירי חייב כולם חייבים מחמתו.

ובתשובה לחכמי לנויל ומובא בכסף משנה שם הלכה ה', על הא דפסק הרמב"ם שם, שרק פתח שתלוי בו דלת חייב במזוזה, כתב הרמב"ם, ז"ל, הלא תדעו, שעיקר המצוה לא תלה אותה אלא בשער, שנאמר על מזוזות ביתך ובשעריך. וכי בשני מקומות מניחין, על המזוזה, ועל השער? אלא כך אמר, על מזוזות ביתך, ועל מזוזות כל שעריך. וכך אמרו חז"ל, אחד שערי בתים, ואחד שערי מדינות, ולא אמרו אחד פתחי בתים. שכל פתח שאין לו דלתות, פתח מיקרי, שער לא מיקרי. וכן מוכח בריש עירובין, ולא נסתפק זה לשום חכם בעולם, שאין החיוב תלוי אלא בשער כפשטיה דקרא, עכ"ל.

לכאורה מזה שהקשה הרמב"ם על הפסוק שכתב על מזוזות ביתך ובשעריך, וכי בשני מקומות מניחין, משמע שסבר כדבר פשוט, שאין חיוב נפרד על הבית, ועל השערים. ולכן הוקשה לו מה כוונת הפסוק שמשמעותו שיש חיוב על מזוזות הבית, וכן יש חיוב על השערים. ולכאורה תירוצו שבאמת הכל חיוב אחד, והוא על שערים, דהיינו פתח שיש עליו דלת, שהוא הנקרא שער. ולפי זה מבואר כדכתבנו שהרמב"ם באמת סבר שהחיוב הוא רק על שערי הבית, דהיינו כל פתחי הבית שיש בהם דלת, והם הנקראים שער. אם כן שערי מדינה עירות וחצרות, הוא רק אסמכתא שתיקנו חז"ל שגם השערים המוליכים לבית חייבים, ואסמכוה אקרא דבשעריך, וכדסבר הריטב"א וכנ"ל, ואתי הכל שפיר.

אלא שצריך להבין מה כוונת הרמב"ם כשכתב בתירוצו, אלא כך אמר, על מזוזות ביתך, ועל מזוזות כל שעריך, מה כוונת מילת כל שעריך. הוה לי למכתב כך אמר על מזוזה בתיך, ובאיזה מזוזות אמור, אותם שהם נקראים שער. אלא לכאורה הכי הוקשה לרמב"ם שאם זה כל כוונת הכתוב, הוה ליה למכתב על שערי מזוזות ביתך. למה הפריד הכתוב ובשעריך בפני עצמו, שמשמעותו חיוב בנפרד. ולזה תירץ שתרתי קמ"ל, חדא שהחיוב רק על מזוזות שהם על שערים, שהוא פתח שיש עליו דלת, ועוד שכל השערים חייבים, ולא רק שער של בית. ושוב חזרנו לדין שכל שער המוליכו לבית דירה חייב במזוזה מדאורייתא, אם יש על הפתח שם שער, שיש בו דלת.

אבל אם כן תרתי קשה, חדא, מה הוקשה לרמב"ם מתחילה כשהקשה, וכי בשני מקומות מניחין, הא באמת הוא כן שבשני מקומות מניחין, על הבתים ועל השערים. ושנית וקשור לקושיא ראשונה, מנא ליה בתירוצו שרק בא הכתוב לחייב שערי בתים, דהיינו לדבריו הפתחים של הבית שיש עליו דלת. לעולם אמינא לך, כיון שמדויק הפסוק שיש חיוב על שערים חוץ משערי הבית, כוונת הפסוק לחייב מזוזות הבית, בין שהם פתח (שאינן להם דלת) ובין שהם שער (שיש להם דלת). והחיוב בשעריך הוא לחייב כל שער, דהיינו פתח שיש עליו דלת דווקא שאינו פתח הבית עצמו, אלא מוליכו לבית.

אם כן אולי צריך לדחוק בלשונו שכונתו בתירוצו, אלא כך אמר, על מזוזות ביתך, ועל מזוזות כל שעריך, היינו כל שערי הבית. וכלומר על מזוזות בתיך, ועל איזה מזוזות הבית אמרתי על כל

שערי הבית, דהיינו כל פתח שיש לו שער. אבל לעולם לא בא להוסיף עוד חייב של שערים חוץ משערי הבית, במילת כל שעריך. וזה שכתב מיד אחר כך, וכך אמרו חז"ל, אחד שערי בתים, ואחד שערי מדינות, ולא אמרו אחד פתחי בתים, כוונתו רק להביא ראיה ששימשו חז"ל רק במילת שער, כשפירשו חיוב מזוזה, ולא שימשו במילת פתח. אבל אין כוונתו לומר שכל השערים חייבים וכמו שאמרו אחד שערי בתים ואחד שערי מדינות, ובלבד שצריך שיהוי שער ולא פתח. ובה סוף דבריו הנ"ל אתי שפיר, כשסיים, ולא אמרו אחד פתחי בתים, שרק כתב פתחי בתים ולא פתחי מדינות שסבר שרק בהם יש חיוב דאורייתא. אף שאין זה ראיה כלל שלא היה צריך לומר שוב גם בית וגם מדינה, אבל כוונתי לומר רק שסוף דבריו נקראים יפה לפי פירוש זה.

סוף דבר, דבריו בתשובתו צריכים עוד עיון לי, שיש קושיא בדבריו כפי מהלך זו או מהלך זו. אם נפרש שסבר שהחיוב רק על הבית, קשה כוונת מילת כל. ואם נפרש כוונתו שיש גם חיוב על שאר השערים, קשה למה כותב שאין שני חיובים, ולמה סבר שרק חייבים אף פתחי הבית, אם הם נקראים שער. אלא שיש לי עדיפות גדול לדחוק דבריו שכוונתו שיש רק חיוב על כל שערי בתים בלבד ולא על שאר השערים. שכנ"ל אם אומרים הכי אתי שפיר סדר הלכה זו והלכה ח', וגם אתי שפיר מילת לפיכך שבו היתחיל הלכה ח'. והוא כנ"ל שמתחילה כתב שבת שער פטור לגמרי שאין מקום דירה. ושוב כתב שאם הבית פתוח לבית שער חייב, והחיוב הוא רק מדרבנן, שחייבו כל שער המוליך לבית. ולזה הימשיך בהלכה ח', ולפיכך חייבו גם כל השערים שערי מדינות ועירות וכו', שגם הם מוליקם לבית. וה' יאיר עיני בתורתו לכוין לאמיתת הדברים.

וקצת מדברי מצאתי ברמז בפרשה סדורה שם סוף ס"ק כ"ה וז"ל, אך צריך עיון קטן מה שכתב שם הרמב"ם בתשובתו וכי בשני מקומות מניחין המזוזה כו', והרי איצטריך לחייב בית שער, וחצר, שדרכו נכנסין לבתים. ואם נאמר כדעת הריטב"א, דכל זה מדרבנן, אתי שפיר, אבל לשון הרמב"ם לא משמע כן, וצ"ע, עכ"ל. וממה שהארכתי נתבאר כוונתו בקושייתו על שאלת הרמב"ם אי סבר שהוא ששערים דין דאורייתא, מה קשה לו, וכי בשני מקומות מניחין מזוזה, וגם מה שכתב שאי נאמר שסבר שאר השערים דרבנן ניחא, אבל לשונו לא משמע כן, שלמה כתב מילת כל. אבל הדיוק מדבריו בהלכות מזוזה, ממילת לפיכך, לא מצאתי עדיין בשום פוסק שיקשה לו זה, וצ"ע טובא לי.

ישוב הסתירה אם בית שער חייב או פטור

מבואר שהרמב"ם למד בדין זה כהרי"ף, שבהלכה זו מביא חילוקו כמעט כלשונו, שמקומות אלו חייבים אם בתים פתוחים לתוכם. וכבר הארכנו במחלוקת הראשונים כיצד להבין שיטת הרי"ף, אם כוונתו דוקא אם הבתים פתוחים מיד לתוכם, וכפשטות המלות בתים פתוחים לתוכם, או אם כוונתו שהבתים פתוחים לתוכם, אף על ידי מקומות אחרים, עיין לעיל בארוכה. ומלשון הרמב"ם בהלכה זו לכאורה היה שייך לדון גם כן מה כוונתו, או כצד הראשון כפשוטו, או כצד השני. אבל מהמשך לשונו בהלכה ח', שכתב שמפני כך השערים חייבים במזוזה, מפני שהבתים פתוחים לתוכם, לכאורה מבואר מפורש שלמד בכוונת הרי"ף כצד השני. שהרי אין שערי המדינות ועירות פתוחים לתוך הבתים דרך ישר, אלא רק אחרי כמה מקומות. ועל כרחק לפרש שכוונתו לכלול במילות שהבתים פתוחים לתוכם, אף אם הוא רק דרך מקומות אחרים.

מהלך הערוך השולחן ברמב"ם ורי"ף

אבל לערוך השולחן מהלך אחרת בזה, שכותב בסעיף ל"ב שנראה לו בשיטת הרי"ף טפי כדברי המרדכי, שכנ"ל סבר שרק מחייב הרי"ף אם פתוח מיד לבית. ושוב בסעיף ל"ג כותב שיש להביא ראיה שהכי סבר הרי"ף מדברי הרמב"ם. ז"ל, וכן מתבאר מדברי הרמב"ם, שכתב בית שער אכסדרה ומרפסת והגינה והדיר פטורין מן המזוזה, מפני שאינם עשויים לדירה, ואם היו בתים החייבים במזוזה פתוחים למקומות אלו, חייבין במזוזה עכ"ל. הרי שחייב בבתים פתוחים לתוכם, ולא בדבר אחר, וידוע שהרמב"ם הולך בשיטת הרי"ף, עכ"ל. ולא ידעתי מה ראה יותר

מדברי הרמב"ם מדברי הרי"ף עצמו. שכנ"ל דברי הרי"ף הם, התם בשבתים פתוחין לתוכן, ע"כ. וכזה המה גם דברי הרמב"ם כמעט בדיוק, שכתב, ואם היו בתים החייבים במזוזה פתוחים למקומות אלו.

ויותר מזה שכנ"ל כמעט מבואר מהמשך לשון הרמב"ם שכוונתו להיפך, שאף אם דרך המקומות אלו מגיעים לבתים גם כן חייב. אבל דבר זה הערוך השולחן ממשיך שם להסביר כיצד למד יתר דברי הרמב"ם. ז"ל, ועוד שהרמב"ם סיים שם, וז"ל לפיכך, וכו', עכ"ל. ביאור דבריו, וכו', והחשוב של שערי חצרות ומבואות ועיירות, אינו מפני חיוב עצמן, אלא משום שהבתים פתוחים לתוכן. כלומר, מפני שהרוצה ליכנס לבית מוכרח, לעבור דרך עליהן. ולכן בית שער אכסדרה ומרפסת והגינה והדיר, אם אין הכרח שהבא אל הבית יעבור דרך עליהן, כגון שהבית שער עומד לפני החצר, וביכולת לבא אל הבית שלא דרך הבית שער, כגון שיש בחצר כניסה אחרת, אותו בית שער פטור. וכן האכסדרה והמרפסת והגינה והדיר, אם בהכרח לבא לבית דרך עליהן חייבות במזוזה, ואם לאו פטורות. ולכן שער הפתוח מגינה לחצר, כלומר ואין דרך אחרת לבא אל הבית בלעדן, חייב במזוזה [כנלע"ד בכוונתו].

ונראה שהיה מפרש מאי דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתיך ובשעריך, הכוונה השערים שדרך שם נכנסים לבית. ונראה שכן תפס גם בכוונת הרי"ף, שלכן תלה בבתים פתוחים לתוכן, משום דמקור החיוב הוי רק על הבתים, וממילא גם להמקומות שמשם נכנסים להבתים, עכ"ל.

זה שהתחיל הערוך השולחן ביאורו במילות, ועוד שהרמב"ם סיים, המה תמוהים, שנראה שרצה לומר, שעוד השמך דברי הרמב"ם מחזק דבריו, ששיטת הרמב"ם שדוקא אם פתוחים הבתים מיד לתוכם חייב. וזה תמוה דאדרבה יתר דבריו המה קושיא גדולה על דבריו. אבל יתר דבריו מבוארים שבא לפרש שבאמת סבר הרמב"ם שאף אם אין פתוחים מיד לתוכם חייב, אלא תלוי אם מוכרחים לעבור דרך הבית שער כדי להגיע לבית, אז באמת חייב אף שאינו פתוח מיד לו, ועל זה דיבר ביתר דבריו. אבל אם אין מוכרח לעבור דרך הבית שער כדי להגיע לבית, כגון שיש פתח אחר שמשם יכולים להגיע לבית, אז אין הבית שער חייב, וזה כוונת דבריו בהלכה ז'.

אבל לכאורה דבריו תמוהים, שמתחיל בראיה מלשון הרמב"ם שכתב, ואם היו בתים החייבים במזוזה פתוחים למקומות אלו, שלדעתו מבואר שרק אם פתוחים מיד לבית חייבים. אבל בהמשך לשונו, שמביא הדין של שאר השערים השתמש כמעט באותם מילות ממש, שהרי הבתים החייבין במזוזה פתוחין לתוכן, ושם על כרחך אי אפשר לפרש המילות, שמיד פתוח הבתים לתוכם. ואף אי נימא כדבריו ששם מדובר דוקא בענין שמוכרח לעבור דרך השערים והבתים להגיע להבית שחייב במזוזה. מכל מקום לכאורה אזיל כל הכרך הלשון שבו היתחיל כל דבריו.

זאת ועוד שקשה להכניס חילוק כזה לתוך דברי הרמב"ם, שאפילו לא רימז בדבריו לחילוק זה, ורק שהיה כדבר פשוט לו שכוונת ראשית דבריו מוכרחים לפרשם שדוקא אם פתוח ישר לבית, ואם כן סותר עצמו מיד אחר זה בהלכה ח', ועל כרחך לומר חילוק שלא יסתור דבריו חד לשני. אבל כנ"ל כיון שלכאורה אזיל כל הכרך הלשון, אין עוד שום רמז לזה בדברי הרמב"ם ומנין לחדש זאת.

וכעין קושיא שנית זאת נראה כתב גם החזון איש יו"ד סימן קס"ה סוף ס"ק ג', עיי"ש שאין החזון מדבר בענין של החזון איש. אבל כוונתי רק להראות שהוא מדייק כעין דיוק הנ"ל, שמדלא חילק הרמב"ם בין אם יש פתח לבית מצד אחר או לא, משמע שאין נפקא מיניה. אז אף אגן נימא מדלא חילק הרמב"ם בין אם יש לבית פתח אחר לחצר או אין לחצר פתח אחר ורק דרך הבית שער נכנסים בה, משמע שלא סבר לחלק בהכי. אלא אף שיש פתח לחצר עדיין יש לחייב.

לעיל על דברי הרי"ף הבאנו שיטת המרדכי שפירש כוונת הרי"ף שרק אם פתוח הבית לבית שער חייב, אבל אם פתוח לחצר הפתוח לבית פטור. לשיטתו צריך לבאר איך למד חיוב בשעריך, ודבר

זה לא בררנינו לעיל. ואפשר לומר שהוא יסבור כשיטת הריטב"א שחיוב שערים הוא רק אסמכתא, ורק גזרו על הפתוח מיד לבית, וגם על השערים, אבל לא בית שער הפתוח לחצר. אבל לכאורה לומר שיסבור שחיוב שערים הוא דאורייתא, וגם לומר שרק בית שער הפתוח מיד לבית חייב מדאורייתא, אבל אם אינו פתוח ישר לא, צריך ביאור איך לבאר זאת. שלכאורה כיון ששערים שלומדים ממנו חיוב בית שער אינו פותח ישר לבית ועדיין חייב, הוא הדין בית שער הנלמד ממנו צריך להיות חייב אף שאינו פותח מיד לבית.

ובשלמא לפי שיטת רש"י שכתבנו לעיל שסובר שחיוב שערים הוא דאורייתא ועדיין סובר שחיוב בית שער הוא רק דרבנן, כתבנו מהלכים לעיל לבאר זאת. וההסבר בדרך כלל הוא לחלק בין שער עיקרי ובין שער שאינו עיקרי, עיין לעיל. אבל אם נאמר שגם בית שער חייב מדאורייתא, ונלמד חיובו מבשעריך, צריך ביאור כיצד לחלק בין הפתוח מיד לבית לאינו פתוח מיד אלא שדרכו מגיעים לבית. ושוא נאמר כעין הסברות שכתבנו בשיטת רש"י, אלא שהרי"ף יסבור שחיוב בשעריך הוא חיוב על השערים הוא בא לחייב אף השערים שמחוץ לבית, ששער הבית באמת כבר נלמד מזוזת ביתך. ואם כן רק חד שער לכל מקום חייבה תורה, ולא שני שערים. ולכן שער העיר חייב, אבל שער העיר המוליך לשער יותר פנימי רק שער העיקרי חייב. וכן לגבי בית, חד שער חוץ משער הבית נלמד מבשעריך, אבל שער המוליך לשער שני המוליך לבית, אינו חייב רק אותו שער אחד, והוא השער שהבית נפתח לתוכו.

אבל גם אפשר לומר בשיטת המרדכי על כל פנים כדברי הערוך השולחן, שלעולם ילמוד שחיוב שערים הוא חיוב דאורייתא, וכפשטות דברי הרי"ף. ומכל מקום רק מחייב בבית שער שפתוח מיד לבית, אבל אם פתוח לחצר לא. וכוונתו כחילוק הערוך השולחן, כשאין צריכים לילך דרך הבית שער כדי להגיע לבית, כגון שיש פתח אחר לחצר. אבל אין הכי נמי אם צריך לילך דרך הבית שער להגיע לחצר, היה חייב כמו הדין של שערים. אבל שגם דברי המרדכי סתמא אמורים שאין מחלק בפתוח לחצר, בין אם מוכח לילך תוכו, לאין מוכח. כיון שכל דברי המרדכי יותר סתומים יותר קל לפרש כוונתו כך, אבל הרמב"ם שמאריך לבאר חיוב השערים, ועשרה בתים, ולא חילק שהכל אמור רק אם מוכח לילך תוך מקומות אלו להגיע לבית, מאד קשה לומר שבאמת לזה כיון.

סיכום שיטת הרמב"ם

ואנן בענייתנו הארכנו, להראות צד לומר שהרמב"ם סבר כהריטב"א שכל דין בית שער ושאר שערים הוא דין דרבנן, ואסמכתא בעלמא. אבל הרבה פוסקים למדו ששיטת הרמב"ם שחיוב שערים, ובתי שער הפתוחים לבית הוא חייב דאורייתא. וכמעט מפורש בלשון הרמב"ם שלמד שאין חילוק בין אם הבית שער פתוח מיד לבית, או אם דרכו מגיעים לבית עדיין חייב. והערוך השולחן סבר שתלוי אם אין מוכרח להגיע לבית דרך הבית שער, אז הבית שער פטור, אבל אם מוכרח לבוא עליו להגיע לבית, אף עשרה מקומות כבית שער, חייב. אבל אנן בענייתנו פקפקנו על דבריו שאין נראה שום הכרח מלשון הרמב"ם לומר זאת.

תוס'

התוס' במנחות בסוכה וביומא, מקשים הסתירה בין הברייתות דבית שער, וגם הסתירה מסתמא דגמ' דסוכה שבית שער חייב. אבל הסתירה מרישא לסיפא של הברייתא עצמה ביומא אינם מקשים, וכנ"ל התוס' ישנים ותוס' הרא"ש הקשו קושיא זאת. והתוס' כתבו כמה תירוצים לחלק.

ז"ל התוס' ביומא, וי"ל דהכא מדאורייתא קאמר והתם מדרבנן. א"נ, נ"ל דהכא מיירי בבית שער של אכסדרה, ובית שער של מרפסת. והא דקתני בית שער אכסדרה, פירוש של אכסדרה. והאלפסי תירץ, התם בפתוחין לבית, עכ"ל. וז"ל התוס' דמנחות, וי"ל דהתם מדאורייתא והכא

מדרבנן והר"ר יצחק אלפס תירץ דהכא בפתוחה לבית, מ"ר, עכ"ל. וז"ל התוס' דסוכה, ויש מחלקין בין פתוחין לבית, ולפתוחין לגינה. וקשיא, וכו'. וצ"ל, הא דאורייתא הא דרבנן, עכ"ל.

אם כן כל התוס' כותבים התירוץ שהפטור הוא מדאורייתא, והחיוב הוא מדרבנן. וכן כולם הביאו התירוץ של הר"ף, אלא שהתוס' ביומא ומנחות הביאו סתם, והתוס' דסוכה השאירו תירוץ בקושיא. והתוס' ביומא בנוסף לשני התירוצים הנ"ל, גם כתבו לחלק בין אם נפתח ישר לבית, לנפתח למקום הפטור שנפתח לבית, והוא כנ"ל גם תירוץ של הבעל המאור.

התירוץ התם דאורייתא והכא מדרבנן

הבנת הר"ן בתוס'

כבר מובא לעיל שהר"ן כתב שהוא סבר שתירוץ זה הוא הנכון, ופירש שהחיוב מדרבנן הוא דוקא אם נפתח לבית. ז"ל, ובתוס' תירצו, והוא הנכון, דמדאורייתא אפילו בית שער אכסדרה ומרפסת של בתים וחצירות פטורין, כיון שהן עצמן אין מיוחדין לדירה, כפשטא דההיא דפרק קמא דיומא, וכו'. וכי אמרינן הכא, ובאידך מתניתא דהתם, דבית שער אכסדרה ומרפסת חייבין, היינו מדרבנן, מפני שפתוחין למקום חיוב, מידי דהוה אשערי עיירות ושערי מדינות, עכ"ל. מבואר שאף שלמד שהברייתא ביומא שפוטור מדאורייתא, מדובר שפתוחים למקום חיוב, עדיין סבר שהחיוב הוא רק חיוב דרבנן. ולפרש למה החכמים רק חייבו בפתוחים למקום חיוב, כתב שהוא מידי דהוה אשערי עיירות ומדינות. כבר מובא לעיל מה שהוכיח הריטב"א אליבא דשיטה זו, שחיוב שערים הוא חיוב דאורייתא. שכיון שסברו שפטור בית שער בברייתא דיומא הוא פטור מדאורייתא, מוכח שחיוב בשעריך שברישא של אותו ברייתא הוא גם כן חיוב דאורייתא. אם כן לכאורה כן הוא גם כוונת הר"ן, שהחכמים גזרו אטו החיוב דאורייתא של שערים, לחייב גם בית שער הפתוח למקום חיוב. והתימה בזה, שאם השערים הוא חיוב דאורייתא, אם כן גם בית שער הנלמד ממנו תהוי חיוב דאורייתא, כבר ישבנו לעיל בשיטת רש"י, וכל התירוצים שם שייכים גם לר"ן, עיין שם וצרף לכאן.

נמצא שלכאורה כוונת הר"ן כאן שחיוב בשעריך שהוא חיוב דאורייתא, לחייב השערים המוליכים לבית, וגזרו החכמים אטו אותו חיוב לחייב גם בית שער שנפתח לבית, שהוא מעין החיוב של שערים. ומסתמא סבר הר"ן, שאף שאין נפתח ישר לבית, אם מוליכים לבית גם כן חייב, כיון שזהו חיוב השערים שנפתחים לבית. אבל לא סבר הר"ן שהחכמים יגזרו סתם על בית שער, אף שנפתח למקום פטור כגינה, שלמה יגזרו על זה, אם הגינה פטורה כל שכן הבית שער הפתוח לתוכו יפטור.

לפי פירוש הר"ן בשיטת התוס', לכאורה יוצא שבין לשיטת הר"ף, ובין לשיטת התוס', יש חילוק למעשה בין אם פתוח לבית, רק אז חייב, לאין פתוח לבית, אז פטור. אבל פליגי אם החיוב בפתוח לבית, הוא חיוב דאורייתא, או חיוב דרבנן. לר"ף חייב מדאורייתא, ולתוס' מדרבנן, וכבר כתבנו כדברים האלו לעיל. והר"ן פירש, שהמחלוקת נובע מכיצד העדיפות לפרש לשון הברייתות. שלר"ף ניחא לומר שהברייתא ביומא מדבר דוקא אם אינו פתוח לבית, והברייתא דמנחות מדבר דוקא אם פתוח לבית. ולר"ן לא ניחא לומר הכי, שהברייתות סתמא קתני, וכמו שכתב ז"ל, דדוחק הוא לפרש יצאו אלו שאין מיוחדין למקום דירה, דברייתא סתמא קתני, וכל בית שער אכסדרה ומרפסת במשמע, עכ"ל. וניחא ליה טפי לומר שהברייתא ביומא בכל ענין פטר, אבל רק מדאורייתא פטר.

אבל לכאורה קשה מה היה עדיפות בזה לר"ן, שגם לפי הבנתו צריך לעשות אוקימתא בברייתא דמנחות שזה שחייבה מדרבנן, רק בפתוח לבית מחייב. וצריך לומר שזה טפי ניחא ליה לומר, שנראה לו כסברא פשוטה, שאין מקום לחייב אם אין פתוח למקום חיוב. אבל לא נראה לו כסברא פשוטה לומר שהפטור מדאורייתא רק אמור באינו פתוח לבית, אדרבה סבר שבאמת הפטור נאמר אף אם פתוח לבית. ולכן הקשה שכיון שאין כאן סברא לומר שהברייתא דוקא באין פתוח לבית אמור, סתמא קתני משמע שבכל ענין פטר.

אם כן אפשר לתרץ קושיתו לפי הרי"ף, שהרי"ף סבר שהוא כן סברא פשוטה לפרש שהפטור הוא דוקא אם אין פתוח לבית. והוא כמו שכתבנו לעיל שהרי"ף הוציא את כל מהלכו ממה שסבר שיש סתירה בין הרישא של הברייתא, המחייבות שערים, לסיפא דברייתא הפוטרת בית שער. מזה הוכיח שכל חיוב שערים הוא דוקא שער המולכו לבית דירה, וממילא מזה עצמו אפשר להוכיח שסיפא של הברייתא מדובר שאין הבית שער פתוח לבית, עיין לעיל פירשנו יותר דבר זה בשיטת הרי"ף. אבל הר"ן שכנ"ל סבר שבאמת בית שער הפתוח לבית עדיין פטור מדאורייתא, מוכח שסבר שאין כאן סתירה בין שערים לבית שער, וכמו שסבר רש"י, ויש לחלק בין השערים. וממילא מקשה שהברייתא סתמא פטרה, ואיך נחדש כהרי"ף שרק אם אין פתוח לבית פטרה. נמצא שעיקר מחלוקתם תלוי בנקודה זה, מהו החילוק בין בית שער, ובין שעריך, לרי"ף אם פתוח לבית, ולר"ן אם הוא עיקר השער.

והתוס' בשלש המקומות שכתובים לחלק בין דאורייתא, וגם מביאם תירוץ הרי"ף לחלק בין פתוח לבית או לא, אפשר לפרשם כהר"ן, שהחיוב דרבנן הוא דוקא אם פתוחים לבית. שאף שגם יוצא לר"ן שלענין חיוב דרבנן, יש חילוק בין פתוח לבית או לא, אם פתוח לבית חייב, ואם פתוח לגינה פטור. ולכאורה אם כן נימא אם סברו התוס' כהר"ן, איך כותבים סתמא שהרי"ף אומר תירוץ אחר. אולי הרי"ף מדרבנן מחלק, שלא פירשו אם סבר הרי"ף לחלק הכי מדאורייתא או מדרבנן, ונמצא שהוא אותו תירוץ של התוס'. אבל באמת אין זה דיוק, שאפשר לפרש שכל זה בכלל דבריהם, שהם כותבים שהחילוק בין הברייתות הוא, שהברייתא דיומא רק מדאורייתא פטרה, והברייתא דמנחות רק מדרבנן חייבה, ולעולם מדובר שפתוח לבית. ועל זה מביאים שהרי"ף סבר שאין לחלק כלל בין דאורייתא ובין דרבנן, שסבר שהברייתא דמנחות מחייב אף מדאורייתא, ומיירי בפתוח לבית, והברייתא דיומא פטור אף מדרבנן, ומיירי באין פתוח לבית. נמצא שכלול במאי דאמרי שהרי"ף מתרץ אחרת מדבריהם, שהוא אינו מחלק כלל בין דאורייתא ובין דרבנן.

הבנת הטור בתוס'

אבל הטור כשמביא שיטת התוס' משמע שלא למד כמו הר"ן, ז"ל סימן רפ"ו סעיף ז', מרפסת, שהיא דרך לעלות בה לעליות, ובית שער, והגינה, פטורין. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייב, אף במקום שנכנסין לו מרה"ר, חוץ מהמקום שנכנסין לו מהבית. ור"י פי', דבית שער חייב מדרבנן, אפי' אין בית פתוח לו, עכ"ל. לכאורה משמע בהדיא, שהטור למד בשיטת התוס', שהחיוב מדרבנן שלומדים מהברייתא מנחות, אפילו אם פתוח לגינה. ואפשר שלמד הכי משום שהוא סבר כמו הסברא של הרי"ף, שיש סתירה מזה שהברייתא ברישא מחייב שערים, ובסיפא פטור בית שער. ומסתירה זו עצמה מוכח שהסיפא הפוטר, על כרחך מדבר אם אין פתוח לבית. אבל עדיין קשה שהברייתא דמנחות סתמא חייבה, משמע אף אם פתוח לגינה חייבה. ולטור לא היה פשוט שאין מקום לחייב מדרבנן אם פתוח לגינה, כמו שהיה פשוט לר"ן, ולכן סבר ששפיר יש להקשות מהסתמא דברייתא דמנחות. אבל כנ"ל מהסתמא דברייתא דיומא לא הוקשה לו, שאף שמשמע שבכל ענין פטר, זה על כרחך אינו, מרישא של הברייתא המחייבת שערים.

ונמצא שלשיטה זה שיטת הרי"ף ושיטת התוס' קרובים הרבה, ששניהם סברו שיש להבין חיוב שערים שהוא מחייב דוקא שער הפתוח לבית, וממילא הוא הדין בית שער הפתוח לבית גם כן חייב, ועל כרחך הברייתא דיומא פטרה רק באין פתוח לבית. ורק פליגי אם יש לאוקמי הברייתא דמנחות דוקא בפתוח לבית, וכהרי"ף שכתב התם בפתוח לבית מיירי. או שאין לעשות אוקימתא זו, וגם התם מדובר אף אם אין פתוח לבית, ועדיין חייב מדרבנן.

אבל כל הבנה זו בנויה על פי הבנת הראשונים הלומדים בכוונת הרי"ף, שכוונת פתוח לבית הוא לאו דוקא ישר לבית, אלא כולל גם אם דרכו מגיעים לבית, ואין פתוח לבית, היינו דוקא אם פתוח רק למקום פטור שאין מוליך לבית. על פי הבנה הנ"ל כשכתב הטור שיטה ראשונה, אם פתוח לבית

חייב, הכוונה שאם מוליך לבית חייב. וממילא כשמביא שיטת הר"י שאף אם אין פתוח לבית חייב מדרבנן, הכוונה אף אם אין מוליך לבית, כגון לגינה שאין פותחת לבית, חייב אבל רק מדרבנן.

אבל אם למד הטור כהראשונים הלומדים בכוונת הר"ף, שכוונת פתוח לבית היינו פתוח ישר לבית, אבל אם פתוח למקום פטור, ורק אותו מקום פתוח למקום חייב, באמת הוא פטור, אם כן אפשר לפרש כוונת הטור אחרת. ששיטה ראשונה שמביא, מחייבת מדאורייתא אם פתוח ישר לבית. ושוב כשמביא שיטת הר"י, המחייב אף אם אין פתוח לבית, אבל רק מדרבנן, יכולים לפרש שהכוונה, שאף אם אין פתוח ישר לבית, עדיין חייב מדרבנן, אבל לעולם אם אין פתוח לבית כלל, לכולי עלמא פטור. ולפי הבנה זו שפיר אפשר להשוות שיטת הטור, אם שיטת הר"ף לענין הבנת שיטת תוס', שרק כתבו לחייב מדרבנן, אם פתוח למקום חיוב, אף שאינו ישר.

אבל לכאורה פשטות לשונו אינו משמע הכי, שאי הכי יש חסרון בלשון הטור, שרק כתב שר"י מחייב מדרבנן, אפילו אם אין בית פתוח לו, ולא סיים אם דרכו נכנסים לבית. ובפשטות מדלא התנה הכי, משמע שבכל ענין אף שאין נכנסים דרכו לבית, עדיין חייב מדרבנן לר"י.

ועוד שפשטות לשון הטור משמע שהר"י אינו חולק על השיטה הראשונה שיש חיוב דאורייתא אם פתוח לבית, ורק שמוסף חומר שאף אם אין פתוח לבית, עדיין יש חיוב מדרבנן. נמצא שאף לפירוש זה עדיין לא שווה שיטת הר"י אליבא דטור לשיטת הר"ן. שהר"ן סבר בתוס' שאף אם פתוח ישר לבית פטור מדאורייתא, והטור סבר שרק אם אין פתוח ישר לבית פטור.

אלא שנוכל לומר שבאמת כוונת הטור כמו דסבר הר"ן, שפטור מדאורייתא בכל גוונא אף אם פתוח ישר לבית. והטור רק מביא שיטת הר"י להצד חומרא שבו, שיוצא שאף אם אין פתוח ישר לבית עדיין מחייב מדרבנן, שלא רוצה לוקים הברייתא דמנחות המחייב סתם בדוקא פתוחים ישר לבית. אבל כנ"ל פשטות לשונו משמע שלכולי עלמא יש חיוב דאורייתא בפתוחים לבית, ורק פליגי אם יש גם חיוב מדרבנן באין פתוחים. אם כן או נאמר שבכל ענין סבר לחייב מדרבנן אף אם אין פתוחים כלל לבית, ולא סבר כהר"ן כלל. או שבחדא פליגי ובחדא מודה, פליגי עליה שאף לר"י אם פתוח ישר לבית חייב מדאורייתא, ומודה ליה שרק חייב מדרבנן באין פתוח ישר לבית, אם מוליך לבית.

אני שב לדברי הראשונים שפשטות לשון הטור משמע שלמד בר"י שבכל גוונא חייב, מדסתם הביא ששיטת הר"י לחייב אף אם אין פתוח לבית. וכן נראה לכאורה שהבינם הב"י, שמהב"י משמע שסבר שלא פליגי הר"י והרמב"ם, מדלא כתב בכל דבריו על סעיפים אלו שיש מחלוקת ביניהם. אם כן בפשטות הבין כוונת הר"י כהרמב"ן ור"ן שאף אם אין מולכים ישר לבית חייב מדאורייתא, אם כן ר"י המחייב אף אם אין פתוח לבית מוכח שהכוונה אין פתוח כלל. וכן הב"ח שם ס"ק י"ג, כתב מפורש שסובר כהר"ן, ודחה שיטת המרדכי מהלכה, אם כן גם לדידיה מוכח שהכוונה אף שאין פתוח כלל.

שיטת הערוך השולחן בכוונת הטור

אבל הערוך השולחן למד בטור כהדרך האחרת, שכוונת השיטה הראשונה הוא כפי הבנת המרדכי, שרק פתוח ישר לבית חייב, ועיין לעיל כתבנו איך שסבר שהכי סבר גם בשיטת הרמב"ם, ואף שהרמב"ם כתב מפורש דלא כהכי, עיין לעיל פירשנו. וכשכתב הטור שהר"י סובר שאף אם אין פתוח לבית פטור, הכוונה אבל פתוחים לחצר, שדרכו מגיעים לבית, שרק אז חייב. שהערוך השולחן הוכיח מזה שלא סברו רש"י ותוס' לחייב מדאורייתא אף שבתים פתוחים לתוכו, שלא סבר שפירוש בשעריך הכוונה שערים המוליכים לבית. אלא הוא למד בכוונתם שחיוב שער לחוד וחיוב פתח לחוד. שפירוש פתח היינו הפתוח לבית, ופירוש שער שאינו פתוח לבית, אלא למדינה או עיר או חצר. וממילא למדו ראשונים אלו שהברייתא הפוטרת ביומא אף אם פתוחים לבית, מדאורייתא, הוא משום שאינו שער, וגם אינו בית שאינו מקום דירה. ומכל מקום החכמים חייבו אף שאין פתוח לבית, אבל החיוב מדרבנן הוא דוקא אם מולכים לבית. והכי פירש גם כוונת הר"ן בתוס', שגם הוא סבר לפרש

שיש לחלק בין שערים ובין פתחים, ולכן סבר שפתוח לבית פטור מדאורייתא. ולדידיה צריך ביאור כוונת הר"ן כשכתב שהחכמים חייבו מידי דהוי אחיוב שערים, מה הדמיון הרי חיוב שערים לומד שאינו קשור לבית. וצריך לדחוק ולומר שמכל מקום כיון שרוב שערים מוליכים לבית, החכמים רק חייבו פתחים הפתוחים לבית, כדי שלא לטעות שאר שערים חייבים.

ז"ל שם סעיף ל"ה, אבל רוב רבותינו לא הלכו בדרך זה (ללמוד כהרי"ף והרמב"ם שחיוב שערים היינו מדמוליכים לבית), אלא דחיוב השערים הוא חיוב בפ"ע (לכאורה כיון למה שכתב בסעיף ד', ז"ל, התורה חייבה שערים במזוזה ושם שער הוא רק בחצר ורחוב ועיר דבבית אקרי פתח כמבואר ריש עירובין, עכ"ל). ורק בית שער ומרפסת שאינו לא דירה ולא שום תשמיש חייבין מדרבנן [רש"י ותוס']. ואלו מחייבים בפתוחים לבית ולחצר, ולא פטרו רק הפתוחים לגינה [רמב"ן ור"ן], עכ"ל.

ודוחק במהלך זו כבר נתבאר, והוא שחזא לשון הטור משמע שבכל גוונא מחייב, שסתם כתב חייב אף שאינם פתוחים לבית, ולא התנה אלא שפתוחים לחצר הפתוח לבית. ועוד שלשון הר"ן שלמד החיוב מדרבנן מידי דהוי אשערים בפשטות משמע שסבר שאף לרש"י ותוס' החיוב הוא מחמת שמוליכים לבית. והחילוק והטעם שאינו חייב מדאורייתא כבר ביארנו לעיל, שיש לחלק בין שער עיקרי לאין עיקרי.

הרא"ש

ז"ל הרא"ש הלכות מזוזה סימן ט"ו, ואי קשיא לך, הא דתניא בית שער אכסדרא ומרפסת, חייבין במזוזה. התם כשהבתים פתוחים לתוכו. ור"י תירץ דחייבים מדרבנן, עכ"ל. ובפשטות מביא שיטת הרי"ף ושיטת התוס', ולא מכריע ביניהם, וגם לא כתב שום ביאור בהבנת שיטות אלו. וכנ"ל כשהטור מביא שיטת אביו גם הביא שני השיטות אלא שהוא הוסיף לבאר שכוונת הר"י היינו חייב מדרבנן אף שאין בתים פתוחים לתוכו. אבל לכאורה מהרא"ש עצמו לא רואים זאת.

הפוסקים

שולחן ערוך יורה דעה סימן רפ"ו סעיף ז' – ט', וסעיף ט"ז

סעיף ז מרפסת, שהיא דרך לעלות בה לעליות, ובית שער והגנה, פטורים. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייבים. ויש אומרים שבית שער חייב אפילו אין בית פתוח לו (טור והפוסקים בשם ר"י).

סעיף ח בית שער שפתוח לבית ולחצר, חייב בשתי מזוזות, אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לחצר.

סעיף ט בית שער העומד בין הגנה לבית, חייב בשתי מזוזות, אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לגנה.

סעיף ט"ז הרבה חדרים, זה לפנים מזה, כולם חייבים במזוזה.

בסעיף ז' המחבר מביא שני שיטות המבוארות בטור, ומביא שיטה ראשונה בסתם, שרק חייב אם פתוח לבית. ושיטה שנית מביא בשם יש אומרים, המחייבים אף אם אין פתוח לבית. וטעמו ביאר בב"י, ז"ל, ולענין הלכה, כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת, הכי נקיטינן. ומכל מקום נכון לחוש לדברי ר"י ורש"י, עכ"ל. כוונתו מבוארת שבכל ענין שלומדים שיטות אלו, יש צד חומרא בר"י שאין ברי"ף ורמב"ם. שלרי"ף ורמב"ם רק חייבים אם פתוחים לבית באיזה ענין, ולר"י יש מקרה שחייב אף אם אין פתוחים לבית.

אבל לא ביאר כוונת שיטת הרי"ף והרמב"ם לחייב דוקא אם פתוח לבית, אם הכוונה ישר לבית או אף אם מגיעים דרכו לבית. וכנ"ל מדלא כתב לחלק בין שיטת הרי"ף והרמב"ם, ולא כתב לבאר דברי הרמב"ם וכמעט ולא הביא דבריו בב"י, נראה שיש לדייק שסבר שלא פליגי הרי"ף והרמב"ם. ולכן בפשטות למד שיטת שניהם שאף אם אין פתוחים ישר לבית חייב, אם מוליכים לבית. ואם כן זה גם מוכיח כנ"ל, שכוונת הרי"ף לחייב באין פתוחים, היינו כנ"ל אף אם אין פתוחים כלל לבית. שאם פתוחים לבית אף שאינו ישר, אין הרי"ף חומרא אלא קולא, שלרי"ף ורמב"ם חייב מדאורייתא, ולרי"ף רק מדרבנן.

שיטת המחבר אם אין פתוח ישר לבית אבל מוליך לבית

אלא שקצת תימה שלא הביא שיטת הרמב"ם בזה בשולחן ערוך, שלא הביא סיומ דברי הרמב"ם, שאפילו עשרה חדרים זו לפנים מזו והפנימית מקום חיוב כולם חייבים. ומסעיף ח', בית שער שפתוח לחצר מצד אחד, ולבית מצד שנית, לכאורה אין ראייה כלל. שאף שחייבת גם הפתח שמצד הבית שער לחצר, היינו או משום שפסקינן כרבי יוסי, ורואים הבית שער כפתוח לבית, או משום שהחצר עצמו הוא מקום דירה וחייבת מצד עצמה, או שיש בתים גם מצד השנית של החצר, וחייבת החצר משום שהיא פתוחה מיד לבתים. וגם סעיף ט', בית שער שבין גינה ובית, גם אין ראייה, שזה שהדלת שבין הבית שער והגינה חייבת, הוא משום שפוסק כרבי יוסי שרואה את הבית שער זו שעיקרו נעשה לבית. ומה שהרמב"ם סיים הלכה ח' על פי הבנת והגהת החזון איש המובא לעיל והוא, בית שער הפתוח מן הגינה לחצר, דהיינו שהבית שער בין הגינה לחצר, חייבת אף הפתח שבין הבית שער והגינה, סיומ זה לא הביא הב"י בשולחן ערוך. ואילו היה מביאו היה רואים דין זה שאותו פתח שבין הגינה לבית שער, אינו פתוח ישר לבית, אלא פתוח לחצר הפתוח לבית.

וכן מה שכתב הרמב"ם באמצע הלכה ח', עשרה פתחים, זה פתוח לזה, וזה פתוח לזה, הואיל והפנימי חייב, כולן חייבין, גם כן לא הביא המחבר מפורש בכל הסעיפים הנ"ל. ואף שבסעיף ט"ז כתב מעין זה, שכתב כנ"ל, הרבה חדרים, זה לפנים מזה, כולם חייבים במזוזה, שם אפשר דשאני. דממקור הדבר משמע לכאורה, שהכוונה כשכל החדרים חייבים במזוזה, כגון שכולם חדרים בבית דירה, וגם יש דירה בכולם. דמקור דין זה הוא ברמב"ם שם הלכה י'. ז"ל, חדר שבבית, אפילו חדר בחדר, חייב לעשות מזוזה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הבית, שכולן עשויין לדירה וקבועין, עכ"ל. הרי הרמב"ם בהלכה זו דיבר על פתחי בתים החייבים במזוזה, ולא על חדרים המוליכים לבית החייב במזוזה. וכן הטור הביא דברי הרמב"ם שם כזה, יש בבית הרבה חדרים, זה לפנים מזה, כולם חייבין במזוזה, עכ"ל. הרי כתב שהמקרה שחדרים אלו נמצאים בבית, וסתם בית לדירה עשויה. אם כן בפשטות הכוונה שכל החדרים שבבית הם גם עשויים לתשמישי דירה.

אלא שיש לעיין מה רצה הרמב"ם לחדש בדבר זה, שהיה נראה שהוא כל שכן ממה שסבר שאף אם רק החדר הפנימי הוא מקום חיוב, כל החדרים הנפתחים לו כבר מחוייבים, שהם שער להם. וכבר הקשה כן הכסף משנה שם ז"ל, חדר שבבית וכו'. כבר כתב דין זה לעיל. וא"י למה נשנה כאן, עכ"ל. ולכאורה כוונתו כנ"ל, וכי גרע אם כל הבתים מחוייבים מאם רק החדר הפנימי חייב. אלא שהיה נראה ששפיר יש לחלק בניהם ושפיר איצטרך לומר שאף אם כל החדרים חייבים במזוזה עדיין יש חיוב על כל הפנימיים. שהיה הוה אמינא לומר, שבשלמא אם אין כולם חייבים רק הפנימי, כיון שאין המזוזה שעל פתח החיצון עיקר החיוב, אלא הוא רק משום שהוא שער להגיע על הבית ששם הוא עיקר הדירה, אין נפטר השער שלפנים ממנו מפני שכבר עשה מזוזה לשער החיצון, וכל שכן שאין החדר הפנימי ביותר שהוא מקום החיוב נפטר ממה שיש מזוזה על שער החיצון. אבל עדיין היה מקום לומר שאם כל החדרים חייבים, מאחר שכבר יצא מצוות מזוזה על חדר החיצונה, והוא עיקר החיוב, אותו מזוזה מועיל גם ליתר החדרים הפנימיים. לזה קמ"ל הרמב"ם בהלכה י', שזה אינו אלא כל פתח חייבת במזוזה בפני עצמה. ושוב ראיתי דברים אלו בפרשה סדורה שם ס"ק ל"ח.

הטור כנ"ל כשמביא הרמב"ם, כתב הדברים גם כן במשמעות שהכוונה על חדרים החייבים במזוזה. ובב"י שם רק כתב שמקורו מהרמב"ם הנ"ל, אבל לא הקשה מידי. וכשהביא הדין בשולחן ערוך, כתב כנ"ל, הרבה חדרים, זה לפני זה, כולם חייבים במזוזה, ע"כ. וצריך עיון כוונתו, שהוציא מילת בית מדין זה, רק סתם וכתב הרבה חדרים זה לפני זה. ואיכא למימר שכתב כן לכלול כל המקרים, בין שכל החדרים בבית, וכולם חייבים במזוזה, ובין שאין כולם חייבים במזוזה, רק הפנימית (ואף שתנאי זה חסר, צריך לומר שזה מובן מאליו), בכולם חייבים. וכמו שלכאורה נתבאר דעתו בכסף משנה מקושיתו, שלדעתו אין שום חילוק בין אם כל החדרים מקומות החייבים, מאם רק הפנימי מקום חייב.

וכן נראה שהבינם הגר"א שכתב על השולחן ערוך ס"ק ט"ז הנ"ל, הרבה כו'. ע"ל סעיף ז' ח' ט' י"ב, עכ"ל. הרי סימן כמקור דין זה ממה שנתבאר לעיל סעיף ז' וכו', שכל החדרים הפנימים חייבים משום החדר הפנימי ביותר. ואף שכנ"ל ממקור הלכה זו ברמב"ם מדובר כאן שכל החדרים חייבים, משמע קצת שגם הגר"א סבר שאין מקום לחלק בהכי, ולכן די לומר שמקור דין זה נלמד ממה שכבר נתבאר שם.

שיטת הב"י ב"ח ונושא כלים

היוצא מכל זה, שאף שאין ברור היטב ומפורש ששיטת המחבר לחייב אף כשיש עשרה בתים זו לפני זו ורק הפנימי ביותר הוא מקום חיוב. מכל מקום יש שני ראיות חזקות שהכי דעתו להלכה. חדא ממה שמשמע בב"י שלמד ששיטת הרמב"ם ושיטת הרי"ף הם שווים, ומאחר שהרמב"ם כתב כך מפורש, אם כן סבר בפשיטות שכך הוא גם דעת הרי"ף. ובב"י אפילו לא הביא שיטת המרדכי על הרי"ף כלל, ולא שום מחלוקת ראשונים בזה. אם כן נראה פשוט שהבין מילתו, ואם בית פתוח לאחד מאלו, שכתבם הרי"ף והטור, שאף אם אין פתוחים ישר לאלו, אלא רק שמגיעים להם דרך פתח הבית. אם כן בפשטות, כך כיון גם כן כשהביא דבריהם להלכה בסעיף ז'.

זו חדא ראייה, ועוד ממה שפסק בסעיף ט"ז שכל החדרים הפנימיים חייבים, גם כן בפשטות כיון לפסוק הכי. וכמו שכבר נתבאר שמקשיתו בכסף משנה, וממה שהשמיט מילת בית, מריש הסעיף, משמע שכוונתו שבכל ענין הכי הדין, בין אם כל החדרים חייבים, ובין אם רק הפנימי חייב. וכנ"ל היוצא מזה שגם שיטת היש אומרים המחייבים אף שאין פתוח מוכרח לפרשו שאין פתוח לבית כלל, שאם פתוח לבית כבר פסק בשיטה ראשונה שהיא חייבת מעיקר הדין.

כנ"ל כך גם פסק הב"ח, וכן מסתימת הנושא כלים על שולחן ערוך משמע שכך גם סברו. שהט"ז והש"ך והגר"א לא כתבו כלום בזה, שלא הביאו מחלוקת הראשונים כיצד לפרש שיטת הרי"ף. שלא כתבו שום דבר לפרש כוונת שיטה הראשונה, המחייבת רק כשפתוח הבית להם. וגם על שיטת היש אומרים לא כתוב כלום לברר למה הם פתוחים אם אין פתוחים לבית. וכל דבריהם הוא רק לברר ששיטת היש אומרים הוא רק מדרבנן, וכן לברר שאין כוונת היש אומרים דוקא על הבית שער, אלא גם הולכים על שאר הדוגמאות שם, המרפסת והגינה, גם כן חייבים אף אם אין פתוח להם מדרבנן. וכן יתר הנושא כלים על השולחן ערוך שם, לא כתבו דבר בכל סעיף ז'. ומסתימת כל דבריהם לכאורה איכא להוכיח שהיה פשיטא להם ששווה דין הרי"ף לרמב"ם וממילא אין חילוק בין אם פתוח ישר להם או לא, וכן שיטת הרי"ף לחייב אף אם אין פתוח להם כלל.

שיטת הערוך השולחן

ולעורך השולחן שיטה אחרת לגמרי בזה, וכמו שנתבאר לעיל בארוך. והיוצא מדבריו להלכה שפירש שיטה ראשונה, שמחייבת דוקא אם הבית פתוח ישר להם. אלא שאף אם אין פתוח ישר להם, אם מוכרחים לילך דרך המקום כדי להגיע לבית, גם כן חייב. אבל אם יש דרך אחר להגיע להבית, אז רק דרך ההוא חייב, ולא הדרך שאינו נצרך. וכל ההבנה בנויה דוקא על מהלך המרדכי ברי"ף, ולמד שגם כוונת הרמב"ם כן, וכמו שנתבאר לעיל הכל בארוכה. ושיטת היש אומרים סבר שהיא שיטת רוב הראשונים, ופירשה שרק מחייבת אם אין פתוחה ישר להם, אבל דרכם מגיעים לבית גם כן

חייבים, אלא שהחיוב בזה הוא רק מדרבנן. ובפשיטות יסבור שאף שאין מוכרח לילך דרכו, עדיין חייבים, מדרבנן לשיטת אלו.